

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND TALLINNAS
Avaliku õiguse instituut

Kadre Kambek

KOOLIVÄGIVALD JA SELLE ENNETAMINE

Bakalaureusetöö

Juhendaja: Anna Markina (MA)

Tallinn 2013

SISUKORD

SISSEJUHATUS	3
1 KOOLIVÄGIVALD	5
1.1 Koolivägivalla mõiste ja olemus	5
1.2 Koolivägivalla tekke põhjused	6
1.3 Koolivägivalla ohver	8
1.4 Kiusaja	10
1.5 Koolivägivalla ulatus Eestis	12
2 KOOLIVÄGIVALDA OHVRIKS LANGEMISE MÕJU ALAEALISE KÄITUMISELE ISRD-2 UURINGU ANDMEIL	14
2.1 Uuringu kirjeldus	14
2.2 Koolivägivalla ohvriks langemine	15
3 Koolikiusamise ennetamine	30
3.1 Õiguslik raamistik	30
3.2 Parimad praktikad	31
3.3 Ennetustöö Eestis	32
3.4 Järedused ja soovitused	34
KOKKUVÕTE	36
SUMMARY	38
KASUTATUD KIRJANDUS	39

SISSEJUHATUS

Käesolevas bakalaureusetöös käsitleb autor koolivägivalda ning alaealiste õigusrikkumisi. Koolivägivald on väga laia kõlapinda leidnud probleem. Eriti teravaks on see muutunud viimastel aastatel, kuna kaasaegne tehnika laste käsutuses võimaldab erinevaid situatsioone ning juhtumeid kogu ülejäänud maailmaga jagada. Kahtlemata on koolikiusamine vägivald ning igasugune vägivald teise elusolendi suhtes on lubamatu. Kuid siiski on koolivägivalla osas kahesuguseid arvamusi. Ühe osa inimeste jaoks on see tõsine probleem, millel võivad olla väga kurvad tagajärjed ning mille lahendamiseks ning ennetamiseks tuleks leida erinevaid meetmeid. Teine osa inimestest arvab aga endiselt, et koolivägivald on loomulik koolielu osa ning see on nii olnud juba aastasadu. Mäletame ju isegi meie kõigi poolt armastatud teose üht värvikamat tegelast Tootsi, kes pidevalt oma klassikaaslaste kannatust proovile pani. Kuid võib olla on see hoopis oskamatus või tahtmise puudumine, mis sunnib täiskasvanuid silma kinni pigistama?

Kuid tihti ei mõista lapsedki kiusamise tagajärge. Mis kiusaja jaoks võib tunduda süütu nõökimisena, võib ohvri jaoks olla äärmiselt frustreriv ning alavääristav. Kuid iga laps väärib turvalist ning mõnusat koolikeskkonda, mis pärssimise asemel tema teadmishimu suurendaks ning sotsialiseerumist toetaks. Seepärast ongi koolivägivallaga võitlemine äärmiselt oluline.

Antud teema valikut tehes pidas autor oluliseks teema aktuaalsust. Kuna uuringutest selgub¹, et Eesti on koolivägivalla tasemelt Euroopa riikide hulgas esirinnas, siis peab autor oluliseks selle probleemi uurimist ning sellega tegelemist. Kõrvaldama peaks arvamuse, mida endiselt tihti kohtame, justkui oleks koolivägivald loomulik ning midagi, millega võidelda ei ole võimalik.

Käesolevas bakalaureusetöös kirjeldab autor koolivägivalla ulatust ning aktuaalsust. Põhiline bakalaureusetöö eesmärk on uurida kuidas koolivägivalla ohvriks langemise kogemus mõjutab alaealise enda käitumist. Nimelt, käesoleva töö autor püüab välja selgitada, kas koolivägivalla all kannatavate laste hulgas esineb rohkem hälbivat käitumist (alkoholi, narkootikumide tarvitamine, koolikohustuste eiramine jne) kui nende hulgas, kes selle all ei kannata. Samuti vaadatakse, kas koolivägivalla all kannatavad lapsed panevad sagedamini toime õigusrikkumisi.

¹ A. Markina, B. Šahverdov-Žarkovski. Uuring Eesti alaealiste hälbiv käitumine. Tallinn, 2007

Käesoleva töö uurimisobjektiks on koolivägivald ning ohvriks langemine mõju alaealisele. **Uurimisaineks** on alaealiste poolt eneseraporteeritud koolikiusamise ohvriks langemine. **Uurimismeetodiks** on Eestis 2006/2007 aastal läbiviidud ISRD-2 uuringu sekundaaranalüüs.

Bakalaureusetöö koosneb kokku kolmest peatükist. Esimeses peatükis käsitleb autor koolivägivalda, selle olemust, tekkepõhjusi ning ulatust. Lisaks kirjeldab autor ohvrit ja kiusajat ning võimalikke põhjusi, miks nad on sellisesse staatusesse sattunud ning millist mõju see võib neile avaldada. Teises peatükis annab autor ülevaate ohvriks langemise mõju alaealiste käitumisele ISRD-2 uuringu andmeil. Kolmandas peatükis käsitleb autor koolivägivalla ennetamist. Täpsemalt selle õiguslikku raamistikku, ennetamise parimaid praktikaid, ennetustööd Eestis ning lõpuks teeb autor järeldused ja annab soovitused.

1 KOOLIVÄGIVALD

1.1 Koolivägivalla mõiste ja olemus

Kui kodus omandab laps esimesed teadmised, oskused, normid ja väärtused, mis aitavad tal ühiskonnas kohaneda ehk sotsialiseeruda, siis tõelisest isiksusest hakatakse rääkima alles siis, kui laps läheb kooli. Kooli ainsaks funktsiooniks ei ole hariduse andmine. Tal on oluline roll ka isiku distsipliini kujundamisel. Koolis saab laps kindlad kohustused ja ülesanded,² mis omakorda distsiplineerivad last ning seavad ta teatud piiridesse. Kooli n-ö varjatud funktsioonideks ongi õpetada lapsele teadma oma kohta, alluma ülematele ning uskuma, et süsteem on õiglane.³ Seega saab varjatud funktsioonide all mõelda õpilaste eetika, moraali ja väärtussüsteemi kujundamist.

Samas on lapsel ka teatud õigused. Üheks õiguseks on õigus vaimsele ja füüsilisele turvalisusele, mis on sätestatud ka Põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse §-s 44. Kuna laps veedab koolis suure osa oma ajast, on väga oluline, et tema vaimne ja füüsiline heaolu oleksid tagatud. Samuti peaks koolis veedetud aeg olema võimalikult produktiivne. Paraku ei pruugi see aga alati nii olla, kuna koolivägivald on muutunud tavaliseks kooliskäimise osaks. See aga pärsib õppimist, muudab õpilase enesehinnangu madalaks ning võib inimest mõjutada pikki aastaid, vahel kogu ülejäänud elu. Seepärast on oluline mõista, kuidas kiusamine ja olla kiusatav mõjutavad nooruse heaolu ning normaalset funktsioneerimist.⁴

Kuigi kiusamist nähakse sageli kui suhteliselt väikest probleemi, võib see siiski viia kas kiusaja, ohvri või nende mõlema tõsiste vigastuste ja isegi surmani.⁵ Kuid käesoleva töö raames on hoopis olulisem mõista, kuidas koolivägivald mõjutab ohvrit ja tema käitumist.

Mida üldse saab mõista ning käsitleda koolivägivallana? Koolivägivalda ehk kiusamist on defineeritud järgmiselt: kui isik kasutab tahtlikult jõudu, eesmärgiga teist indiviidi korduvalt

²S. Kaugia. Õigus, psühholoogia, sotsioloogia. Tartu, 2003, lk 148-149

³S. Kaugia. Õigus, psühholoogia, sotsioloogia. Tartu, 2003, lk 150

⁴J. Juvonen, S. Graham, M. A. Schuster. Bullying Among Young Adolescents: The Strong, the Weak, and the Troubled. USA, 2003, lk1231. Arvutivõrgus.Kättesaadav:
<http://www.pediatrics.org/cgi/content/full/112/6/1231>

⁵G. Colvin, T. Tobin, K. Beard, S. Hagan, J. Sprague. The school bully: Assessing the Problem, Developing Interventions, and Future Research Directions. USA, 1998, lk 294. Arvutivõrgus. Kättesaadav:
<http://link.springer.com/article/10.1023%2FA%3A1022819213727>

vigastada.⁶ Seega saab koolivägivalla all mõista vägivalla akti, mida pannakse toime koolis või selle territooriumil. Vägivald on teadlik kannatuste esilekutsumine. See on jõu kasutamine kas füüsilise või vaimse vigastuse tekitamise eesmärgil ja vastu ohvri tahtmist. On läbi viidud hulk uuringuid, mis käsitlevad laste hoiakuid ning suhtumist vägivalda. Tartu ülikooli teadlaste poolt läbi viidud uuringus⁷ näidatakse, et kõige enam seostub vägivald laste jaoks just kooliga.

Kiusamist esineb nii füüsilises, kui ka vaimses vormis. Füüsilise puhul toimub ohvri löömine ning näiteks asjade äravõtmine või lõhkumine. Vaimse puhul aga narritakse ohvrit, solvatakse teda ning nõogitakse pidevalt. Kõige raskemaks vaimse vägivalla vormiks peavad lapsed ohvri ignoreerimist ja tõrjumist. Vaimne vägivald on ohtlik just seetõttu, et seda on enam kui füüsilist vägivalda ning erinevalt füüsilisest vägivallast ei kao see ka laste vanemaks saades. Vaimset vägivalda on ka raskem märgata. Ignoreerimise puhul on aga keeruline asjaolu, et seda olukorda on õpetajatel raske, kui mitte pea võimatu lahendada. Seepärast peaksid lapsed ise mõistma vägivalla halba mõju ning omama empaatiavõimet. Seetõttu on ka koolivägivalla ennetamine ääretult tähtis.

1.2 Koolivägivalla tekke põhjused

On täheldatud, et iga kaheksas õpilane sajast kiusab pidevalt teisi, iga üheksas õpilane sajast on ise kiusatav ning iga kolmas õpilane sajast on kiusaja.⁸ See on aga küllaltki suur number.

Koolivägivalla tekkel on mitmeid põhjusi. Lapsed ise arvavad, et vägivalda kasutatakse eelkõige oma positsiooni tõstmiseks. Ebapopulaarsed, kuid oma positsiooni parandada soovivad lapsed valivad endast nõrgema, keda alandades ja pekstes end kehtestada.⁹ Siiski ei

⁶ G. Colvin, T. Tobin, K. Beard, S. Hagan, J. Sprague. The school bully: Assessing the Problem, Developing Interventions, and Future Research Directions. USA, 1998, lk 294. Arvutivõrgus. Kättesaadav: <http://link.springer.com/article/10.1023%2FA%3A1022819213727>

⁷ J. Strömpl, M. Selg, K. Soo, B. Šahverdov-Žarkovski. Eesti teismeliste vägivallatõlgendused. Uuringiraport. Tallinn, 2006, eessõna. Arvutivõrgus kättesaadav: http://www.sm.ee/fileadmin/meedia/Dokumendid/Sotsiaalvaldkond/kogumik/nr_203_2007_20Teismeliste_20v_C3_A4givald_1.pdf

⁸ K. Kõiv. Antisotsiaalse käitumisega õpilased. Tartu, 2003, lk 19

⁹ J. Strömpl, M. Selg, K. Soo, B. Šahverdov-Žarkovski. Eesti teismeliste vägivallatõlgendused. Uuringiraport. Tallinn, 2006. Arvutivõrgus kättesaadav: http://www.sm.ee/fileadmin/meedia/Dokumendid/Sotsiaalvaldkond/kogumik/nr_203_2007_20Teismeliste_20v_C3_A4givald_1.pdf

pea lapsed kõiki vägivalda akte kiusamiseks. Füüsilise vägivalda mõistet kasutavad lapsed kahes tähenduses. Üks on aktsepteeritav noortevahelise suhtlemise osa. Teist tüüpi käsitlevad aga lapsed kui väärkohtemist.¹⁰ Miks aga väärkohtlevad osad lapsed kaasõpilasi? Hälbivale käitumisele ning vägivaldsusele kaldumisele võivad mõju avaldada mitmed erinevad tegurid, kuid esmatähtsaks mõjutajaks negatiivses suunas on halvad suhted perekonnas. Nii vanemate omavahelised suhted, kui ka lapse suhted oma vanematega.

Sageli ülehinnatakse tervikperekondade positiivset mõju. Formaalselt terviklik, aga faktiliselt lagunenu perekond mõjub laste psüühikale väga halvasti, nad võõrduvad kodust, sageli ka koolist.¹¹ Seega peakski probleemi lahkamist alustama lapse esimesest sotsialiseerimisagendist- perekonnast. Nagu juba eelnevalt mainitud, omavad suhted perekonnas ning kodune õhkkond tervikuna inimese käitumise kujunemisel suurt tähtsust. Perekond ja kodu, kus inimene kasvab, on esmane sotsiaalne keskkond. Seal laps omandab esimesed väärtushinnangud, hoiakud, moraalnormid. Seejuures omavad olulist tähendust ka kõrvalekalded vanemate käitumises (nt kui vanemad ise käituvad õigusvastaselt).

Lapse ja vanemate vaheliste heade suhete tähtsus, et ennetada riskikäitumist ning terviseprobleeme, on uurimistöodes korduvalt kinnitust leidnud.¹² Seega annavad esmase tõe hälbiva käitumise suunas ebasoodsad olud kodus. Need aga võivad omakorda mõjutada lapse kooliküpsust, mis muu hulgas eeldab intellektuaalsuse ning sotsiaalsuse teatud taset. Just kooliküpsusega on seotud laste edasijõudmine koolis.¹³ Ning ebaedu koolis võib suure tõenäosusega kaasa tuua hälbiva käitumise.

Tulles tagasi perekonna mõjutuste juurde, tuleb mainida, et perekonnal on mõju ka lapse suhtumisel haridusse. Mitmed uurimused on tõestanud, et lapse vaimne areng ja edasijõudmine koolis on seotud lapsevanemate haridustasemega ja suhtumisega haritusse.¹⁴

Kuid tegelikult võivad koolivägivalda tekke põhjused olla hoopis laiemad ja kaugemale ulatuvad. Koolikiusamise kaudu annavad õpilased häiresignaali: ühiskonnas on sügavad ja

¹⁰ J. Strömpl, M. Selg, K. Soo, B. Šahverdov-Žarkovski. Eesti teismeliste vägivaldatõlgendused. Uuringuraport. Tallinn, 2006, lühikokkuvõte. Arvutivõrgus. Kättesaadav: http://www.sm.ee/fileadmin/meedia/Dokumendid/Sotsiaalvaldkond/kogumik/nr_203_2007_20Teismeliste_20v_C3_A4givald_1.pdf

¹¹ L. Auväärt. Lapsed ja puuetega inimesed õigusmenetluses. Tartu, 2001, lk 32

¹² Tervise Arengu Instituudi Eesti kooliõpilaste tervisekäitumine uuring. Arvutivõrgus. Kättesaadav: <http://www.tai.ee/et/tegevused/teadustoo/kaimasolevad-uuringud/krooniliste-haiguste-osakond/hbsc>

¹³ S. Kaugia. Õigus, psühholoogia, sotsioloogia. Tartu, 2003, lk 149

¹⁴ S. Kaugia. Õigus, psühholoogia, sotsioloogia. Tartu, 2003, lk 149

lahendamata probleemid.¹⁵

Üheks oluliseks probleemiks, mis ühtlasi ka soodustab koolivägivalla teket, on kooli keskkond üldiselt. Tänapäeva Eesti hariduse põhieesmärk, õppekava edukas täitmine, tekitab pingeid nii õpilaste kui ka õpetajate seas. Seega oleks lahenduseks tõeliselt õpilaskeskne kool ning kogu haridussüsteemi täiustamine.¹⁶ Oluline oleks pingevaba õhkkond, mis soodustab sõbralikke suhteid, mis omakorda ei lase vägivallal tekkida.

1.3 Koolivägivalla ohver

Kiusamine on suuresti ettearvamatu. Koolivägivalla ohvriks võib langeda igauks. See võib toimuda igauhega igal ajal. Kuid siiski langevad kõige tõenäolisemalt koolivägivalla ohvriks lapsed, kes teistest millegi poolest erinevad. Põhjused võivad olla erinevad: lapse teistsugune väljanägemine, puue, vanemate kehvem majanduslik olukord, teistest paremad tulemused õppetöös jne. See aga kinnitab, et ühiskonnas valitseb ebavõrdsus ning esineb probleeme eelarvamuste ja stereotüüpidega. Tihti on vähemusgrupid need, kelle kallal palju noritakse, sest enamasti näevad nad välja teistsugused, neil on erinevad väärtushinnangud ning nende keel, kombad ja toit on teistele võõrad.¹⁷

Ka erivajadustega õpilased on tihti tõrjutud ning neid alavääristatakse ja mõnitatakse. Homovaenulikkusest tingitud ahistamine leiab aset juhul, kui kedagi kiusatakse tema seksuaalse suundumuse tõttu. Eesti Vabariigi Põhiseaduse § 12 sätestab, et kõik on seaduse ees võrdsed. Kedagi ei tohi diskrimineerida rahvuse, rassi, nahavärvuse, soo, keele, päritolu, usutunnistuse, poliitiliste või muude veendumuste, samuti varalise ja sotsiaalse seisundi või muude asjaolude tõttu. Ometi annavad just need asjaolud tihti põhjuse ohvri kiusamiseks.

Kui ohvri isikust rääkida, siis ohvrit võib olla mitut tüüpi. Osa ohvritest ei suuda ennast kaitsta ning lepivad passiivselt olukorraga, osad aga löövad vastu ning saavad enda kaitsmisega hakkama.

¹⁵J. Strömpl, M. Selg, K. Soo, B. Šahverdov-Žarkovski. Eesti teismeliste vägivallatõlgendused. Uuringuraport. Tallinn, 2006, lk 44. Arvutivõrgus.

¹⁶J. Strömpl, M. Selg, K. Soo, B. Šahverdov-Žarkovski. Eesti teismeliste vägivallatõlgendused. Uuringuraport. Tallinn, 2006, lk 11. Arvutivõrgus. Kättesaadav: http://www.sm.ee/fileadmin/meedia/Dokumendid/Sotsiaalvaldkond/kogumik/nr_203_2007_20Teismeliste_20v_C3_A4givald_1.pdf

¹⁷K. Sullivan, M. Cleary, G. Sullivan. Kiusamine koolis, mis see on ja kuidas sellega toime tulla. AS Atlex, 2004, lk 15

Väga keeruline ja lootusetut tunnet tekitav on kogu olukord ohvri jaoks ka seetõttu, et tihti peale on ta oma probleemiga täiesti üksi. Kõige kurvem selle juures on asjaolu, et sageli kogevad koolikiusamise ohvrid ka kodus väärkohtlemist. Ohver ootab abi ka koolist, et täiskasvanud märkaksid ning probleemiga tegeleksid. Kuid õpetajapoolne probleemiga mittetegelemine, probleemidesse sattunud lapse üksijätmine ja klassikaaslaste omakohtu lubamine on ükskõikse käitumismudeli demonstreerimine lastele, mis takistab laste empaatiavõime ja omavahelise solidaarsuse arengut. Ühtlasi demonstreerib õpetaja kui oluline sotsialiseerimisagent lastele omaksvõtmiseks üht võimalikku käitumismustrit.¹⁸

Selle kõige kaudu omandab ohver väärakuva, et teatud positsioon ning eesmärgid on võimalik saavutada vägivald ja jõu kasutamise teel ning et see on aktsepteeritav, kuna õpetajad saavad selliseid signaale oma tegevusetusega. Milline mõju aga sellel kõigel ohvrile on?

Erilist rolli inimese normiteadvuse kujunemises mängib see, millistes tingimustes tema isiksus lapsepõlves kujuneb.¹⁹ Seetõttu on ka koolikeskkonnal suur roll selle kujundamises, eriti, kuna laps veedab päeva põhilise osa koolis.

Koolikiusamisel, eriti, kui see on süstemaatiline ning pikaajaline, on ohvrile ja tema käitumisele väga suur mõju. Ohver võib langeda masendusse, tema huvi õppimise vastu võib väheneda või üldse kaduda ning edasiste olukordade tekkimise hirmus võib ohver hakata kooli vältima. See aga avaldab otsust mõju tema õpitulemustele ning võib seega vähendada tuleviku väljavaateid. Samas on leitud seoseid õigusvastase käitumise ning madala haridustaseme vahel. Kõik uurimistulemused kinnitavad, et ebastabiilsus ning ebaedu koolis on tavaliseks sissejuhatuseks õigusrikkumiste toimepanemisele.²⁰

Kiusatuks olemises on hiljuti ilmsiks tulnud ka koolilaste terviseprobleemid, seoses terve rea kohandumisprobleemidega ning kehva vaimse tervisega ja vägivaldse käitumisega.²¹

¹⁸J. Strömpl, M. Selg, K. Soo, B. Šahverdov-Žarkovski. Eesti teismeliste vägivaldatõlgendused. Uuringuraport. Tallinn, 2006, lk 31. Arvutivõrgus. Kättesaadav: http://www.sm.ee/fileadmin/meedia/Dokumendid/Sotsiaalvaldkond/kogumik/nr_203_2007_20Teismeliste_20v_C3_A4givald_1.pdf

¹⁹ S. Kaugia. Õigus, psühholoogia, sotsioloogia. Tartu, 2003, lk 148

²⁰ S. Kaugia. Õigus, psühholoogia, sotsioloogia. Tartu, 2003, lk 151

²¹ J. Juvonen, S. Graham, M. A. Schuster. Bullying Among Young Adolescents: The Strong, the Weak, and the Troubled. USA, 2003, lk 1231. Arvutivõrgus. Kättesaadav: www.pediatrics.org/cgi/content/full/112/6/1231

Väga tugevalt mõjutab koolivägivald ka ohvri enesehinnangut. Uuringu²² andmetest nähtub, et võrreldes mitteohvritega hindavad ohvrid oma teadmisi madalamalt.

Lisaks võib ohvriks olemine mõju avaldada ka inimese sotsialiseerumisele. Teada on, et tihti on ohvrid üksikud, neil ei ole sõpru ning üleüldse on nad endassetõmbunud. Sotsialiseerumine on aga väga oluline protsess, sest selle käigus omandab indiviid antud ühiskonnas ja sotsiaalses grupis olulised teadmised, väärtused, normid ning käitumisviisid.²³

Igapäevased õpilaste omavahelised suhted koolis peaksid olema heasoovlikud ja sõbralikud. Pidev alandav ja mõnitav suhtumine tekitab noores inimeses alaväärsuskomplekse, sünnitades ka agressiivsust ja soovi “kogu maailmale” kätte maksta. Viimatinimetatu võib noort oluliselt kallutada ka õigusrikkumiste teele.²⁴

1.4 Kiusaja

Kõige tavalisemad kiusajad on poisid üksi või väikeste rühmadena. Tüdrukud kiusavad rühmiti, kasutades tihti kaudseid kiusamisviise, mida õpetajal on raskem märgata. Poisid kasutavad enamasti otsesemaid ja füüsilisemaid kiusamisvorme.²⁵

Lapsed, kes kogevad vägivalda kodus või näevad oma lähedasi teisi vägivaldselt kohtlemas, on ka ise tõenäolisemalt kiusajad. Nad püüavad ennast teiste vägivaldse alandamise kaudu maksmata panna.²⁶ Kiusajad teavad, kuidas kasutada võimu ning nad ei suuda ennast kunagi asetada ohvri olukorda: neil puudub empaatiavõime või nad ei hooli sellest, kuidas teine inimene ennast tunneb. Üldiselt on kiusaja kogu viha ja ahistav käitumine suuresti nende enda madala enesehinnangu ja ebakindluse kompenseerimine.

Kiusajaid on mitut tüüpi: targad kiusajad, mitte-nii-targad kiusajad, kiusajaist ohvrid. Targad kiusajad võivad olla populaarsed, hea õppe edukusega ning suurepärased suhtlejad.²⁷ Mitte-

²² A. Markina, B. Šahverdov-Žarkovski. Uuring Eesti alaealiste hälbiv käitumine. Tallinn, 2007

²³ S. Kaugia. Õigus, psühholoogia, sotsioloogia. Tartu, 2003, lk 151

²⁴ S. Kaugia. Õigus, psühholoogia, sotsioloogia. Tartu, 2003, lk 151

²⁵ S. Sharp, P. K. Smith. Võitlus koolikiusamisega. Juhised turvalise koolikeskkonna loomiskes. El Paradiso, 2004, lk 13

²⁶ J. Strömpl, M. Selg, K. Soo, B. Šahverdov-Žarkovski. Eesti teismeliste vägivaldatõlgendused. Uuringuraport. Tallinn, 2006, lk 28. Arvutivõrgus.- Kättesaadav: http://www.sm.ee/fileadmin/meedia/Dokumendid/Sotsiaalvaldkond/kogumik/nr_203_2007_20Teismeliste_20v_C3_A4givald_1.pdf

²⁷ S. Sharp, P. K. Smith. Võitlus koolikiusamisega. Juhised turvalise koolikeskkonna loomiseks. El Paradiso, 2004, lk 17

nii-targad kiusajad köidavad oma pooldajaid antisotsiaalse ja riskialti käitumisega, millega kaasneb ka kaaslaste hirmutamine. Kiusajast ohvrid on mõnes situatsioonis ise kiusajad, kuid teises jälle ohvrid. Uuringud näitavad²⁸, et pidevalt teisi kiusanud õpilastest kasvavad suure tõenäosusega täiskasvanud, kes mõistetakse süüdi ühiskonnastastes kuritegudes.

Eesti Vabariigi lastekaitse seaduse § 19 lg 4 kohaselt on lapse üheks kohustuseks kinnipidamine väärrika käitumise tavadest ning samuti peab ta järgima elu-, töö-, ja õpikoha reegleid. Kiusajad sellest sättest kinni ei pea ning ühtlasi rikuvad nad ka teiste kaasõpilaste õigusi.

Üks põhjus, miks kiusajast võib saada kiusaja, võib olla ebapopulaarsus koolis. Oma kaaslaste pekstes ning alandades üritab kiusaja end kehtestada. Ka lapsed kirjeldasid, et kiusajal ei ole muid vahendeid kui füüsilise jõud, terav keel, kavalus ning manipuleerimisoskus.²⁹ Ebapopulaarsuse üks põhjusi võib aga olla halb õppeedukus. Võrreldes seadusekuulekate noortega iseloomustab noori õigusrikkujaid märksa negatiivsem suhtumise kooli.³⁰

Kuid kiusajaks võib saada ka ohvrikogemusega laps, kes olles nõ pidevas kaitsehoiakus püüab vältida uuesti ohvriks langemist.

Mitmed uuringud on tuvastanud, et lastest, kes kiusavad teisi koolis, võivad hiljem saada kurjategijad. Eriti võivad nad toime panna vägivalda kuritegusid, nagu nt koduvägivald, laste väärkohtlemine jne.³¹ On tuvastatud, et kiusajad mõistetakse kuus korda suurema tõenäosusega 24. eluaastaks kuriteos süüdi kui mittekiusajad ning viis korda suurema tõenäosusega on neil 30. eluaastaks tõsiste kuritegude toimik.³² Sellest võib tekkida vägivalda tsükkel, mis algab koolivägivallast ning võib lõppeda tõsiste vägivallakuritegudega täiskasvanueas. Seega oleks oluline see vägivalda tsükkel katkestada. Kõige loogilisem oleks alustada seda koolikiusamisega tegelemisest.

²⁸ G. Colvin, T. Tobin, K. Beard, S. Hagan, J. Sprague. The school bully: Assessing the Problem, Developing Interventions, and Future Research Directions. USA, 1998, lk 293. Arvutivõrgus. Kättesaadav: <http://link.springer.com/article/10.1023%2FA%3A1022819213727>

²⁹ J. Strömpl, M. Selg, K. Soo, B. Šahverdov-Žarkovski. Eesti teismeliste vägivallatõlgendused. Uuringuraport. Tallinn 2006, lk 29. Arvutivõrgus kättesaadav: http://www.sm.ee/fileadmin/meedia/Dokumendid/Sotsiaalvaldkond/kogumik/nr_203_2007_20Teismeliste_20v_C3_A4givald_1.pdf

³⁰ S. Kaugia. Õigus, psühholoogia, sotsioloogia. Tartu, 2003, lk 151

³¹ G. Colvin, T. Tobin, K. Beard, S. Hagan, J. Sprague. The school bully: Assessing the Problem, Developing Interventions, and Future Research Directions. USA, 1998, lk 294. Arvutivõrgus. Kättesaadav: <http://link.springer.com/article/10.1023%2FA%3A1022819213727>

³² G. Colvin, T. Tobin, K. Beard, S. Hagan, J. Sprague. The school bully: Assessing the Problem, Developing Interventions, and Future Research Directions. USA, 1998, lk 296. Arvutivõrgus. Kättesaadav: <http://link.springer.com/article/10.1023%2FA%3A1022819213727>

1.5 Koolivägivalla ulatus Eestis

Kas koolivägivald on Eestis üldise probleemiks ning kui suures ulatuses?

Antud küsimusele vastuse saamiseks on läbi viidud erinevaid uuringuid. Üks, mis leiab käsitlemist ka käesolevas bakalaureusetöös, on Judit Strömpli ja tema kolleegide poolt läbiviidud uuring³³, mis käsitleb puhtalt teismeliste kokkupuudet vägivallaga, selle tõlgendamist ning noorte seisukohti vägivalla suhtes. Lapsi küsitledes tuleb välja, kui palju siiski esineb meie koolides vägivalda ning kas see valmistab probleeme. Seda eelkõige laste endi jaoks. Uuring viidi läbi põhikooli viimaste klasside õpilaste hulgas. Uurimuse esimeses, kvalitatiivses, etapis osales kokku 36 põhikooli kolme viimase klassi õpilast, nende seas nii poisid kui tüdrukud. Teises, mis oli läbiviidud ISRD-2 uuringu lisamoodulina, osales 1815 noort (eesti ja vene õppekeelega).

Seni on lastevahelist vägivalda uuritud peamiselt kvantitatiivsel meetodil. Kuid Strömpli jt poolt läbi viidud uuring on võtnud vaatluse alla laste endi perspektiivi vägivallale, kus ei räägita ainult lastest, vaid ka laste endiga. Kõige olulisemaks tulemuseks osutus lastepoolne kinnitus vaimse vägivalla suurele levikule Eesti koolides ning sellele, et õpetajad ei reageeri vaimse vägivalla ilmingutele piisavalt. Leidis kinnitust hüpotees, et tänapäeva Eesti koolis esineb küllaltki sageli kaaslaste ignoreerimist, mida lapsed peavad raskeks vaimseks vägivallaks ja millega Eesti koolides üldiselt ei tegelda.³⁴

Uuringust selgub, et koolivägivalla ohvriks langevad tihemini nooremad õpilased ning vanuse kasvades koolikiusamine väheneb. Viimase 12 kuu jooksul oli seitsmendas klassis poiste ja tüdrukute hulgas langenud vägivalla ohvriks kokku 31,3% lastest. Kaheksandas klassis oli see arv langenud 19,3%. Üheksandas klassis oli see protsent 18. Kui võrrelda omavahel erineva õppekeelega koole, siis selgub, et eesti kooli õpilased on viimase 12 kuu jooksul kannatanud rohkem koolivägivalla all kui vene õpilased.

³³ J. Strömpl, M. Selg, K. Soo, B. Šahverdov-Žarkovski. Eesti teismeliste vägivallatõlgendused. Uuringuraport. Tallinn 2006 Arvutivõrgus. Kättesaadav: http://www.sm.ee/fileadmin/meedia/Dokumendid/Sotsiaalvaldkond/kogumik/nr_203_2007_20Teismeliste_20v_C3_A4givald_1.pdf

³⁴ J. Strömpl, M. Selg, K. Soo, B. Šahverdov-Žarkovski. Eesti teismeliste vägivallatõlgendused. Uuringuraport. Tallinn 2006, lk 10. Arvutivõrgus.- Kättesaadav: http://www.sm.ee/fileadmin/meedia/Dokumendid/Sotsiaalvaldkond/kogumik/nr_203_2007_20Teismeliste_20v_C3_A4givald_1.pdf

Kui võrrelda koolikiusamist kogenud ja mittekokenu vastajate hinnanguid vägivalda sallimise suhtes, siis ilmneb, et ohvrid sallivad vägivalda märgatavalt enam kui mitteohvrid-ohvrite osakaal kõrge tolereerimise grupis oli 31,5%, mitteohvrite oma aga 22,3%.³⁵

Lapse hinnangut võib mõjutada ka tema suhtumine vägivalda, mis omakorda on tingitud kas omapoolsete kogemuste puudumisest või nõrgast empaatiavõimest. Mõnda käitumisviisi võidakse aga ka seetõttu pidada mittevägivaldseks, et see on nii igapäevane ja kuulub argipäevarutiini. Seejuures võib lisada, et vägivalda tõlgendamise juures mängib laste vanus üpris suurt rolli- mida vanemaks lapsed saavad, seda suuremaks muutub käitumisviiside, mida peetakse vägivaldseks, osakaal. Ka sugu mängib vägivaldsete käitumisviiside tõlgendamisel oma rolli. Tüdrukud taunivad poistest tunduvalt rohkem erinevaid vägivaldaliike.

Kui Strömpl'i jt poolt läbi viidud uuringus võeti vaatluse alla laste hinnang koolivägivalda ning selle esinemissageduse kohta, siis Tervise Arengu Instituudi poolt läbi viidud HBSC (Health Behaviour in School-aged Children)³⁶ uuring "Eesti kooliõpilaste tervisekäitumine"³⁷ toob välja ka võrdluse teiste riikidega. Nimelt selgus, et võrreldes enamuse uuringus osalenud riikidega esineb Eestis koolikiusamist rohkem. Uuringus võrreldud riikide hulgas on Eesti 11-aastaste vanusegrupis kiusatute osakaalult 6. kohal, 13-aastaste vanusegrupis 8. kohal ning 15-aastaste puhul 13. kohal.³⁸ Uuringus osalenud riikide võrdluses on Eesti teisi kiusanute osakaalult kõigis vanuserühmades esikümne hulgas.

Et Eesti koolides võrreldes teiste riikidega on koolivägivalda tase kahetsusväärset suur, selgus ka uuringust Eesti alaealiste hälbiv käitumine, mille viisid 2007 aastal läbi Anna Markina ja Beata Šahverdov-Žarkovski. Uuringust selgus, et uuringus võrreldud riikide seas asus Eesti koolivägivalda taseme osas esikohal. Uuringu andmeil oli Eestis koolivägivalda ohvriks langenud 25,9% lastest. Kui kõrvutada seda Armeeniaga, kus oli koolivägivalda ohvriks langemise protsent kõige väiksem (2,9%), siis saame kaheksakordse vahe. See tähendab, et kui Armeenias langes koolivägivalda ohvriks iga 33. õpilane, siis Eestis iga neljas. See vahe on aga märkimisväärne.

Tuginedes eelnevalt mainitud uuringutele, võime väita, et Eesti koolides on vägivald väga

³⁵ J. Strömpl, M. Selg, K. Soo, B. Šahverdov-Žarkovski. Eesti teismeliste vägivaldatõlgendused. Uuringuraport. Tallinn, 2006, lk 83. Arvutivõrgus. Kättesaadav: http://www.sm.ee/fileadmin/meedia/Dokumendid/Sotsiaalvaldkond/kogumik/nr_203_2007_20Teismeliste_20v_C3_A4givald_1.pdf

³⁶ Vt ka <http://www.hbsc.org/>

³⁷ K. Aasvee, K. Streimann, K. Karelson, L. Oja, A. Trummal. Eesti kooliõpilaste tervisekäitumine. 2005/2006 õppeaasta uuringu raport. Tallinn 2009

³⁸ Aasvee jt. 2009

suureks probleemiks ning selle all kannatab liigagi palju lapsi. Seega väärrib see problem lähemat uurimist.

2 KOOLIVÄGIVALLA OHVRIKS LANGEMISE MÕJU ALAEALISE KÄITUMISELE ISRD-2 UURINGU ANDMEIL

2.1 Uuringu kirjeldus

Uuring “Eesti alaealiste hälbiv käitumine”³⁹ viidi läbi 2006. aastal. Uuringu sihtgruppi kuulusid kõik Eesti üldhariduskoolide 7.-9. klassi õpilased, v.a eri- ja sanatoorsed koolid. Valim moodustati lihtjuhuvalimi meetodi abil, kokku laekus 2623 ankeeti. Uuring korraldati projekti ISRD-2 (International Self-reported Delinquency Study-2) raames. Tegu on rahvusvahelise võrdlusuuringuga, millest võtab osa kolmkümmend riiki.

ISRD-2 uuringus püstitati kaks peamist eesmärki. Esiteks taheti koguda objektiivset infot käitumishälvete leviku kohta alaealiste hulgas. Teiseks püüti kriminoloogiliste teooriate arendamiseks kindlaks teha uusi seoseid mitmesuguste sotsiaalsete tegurite ja alaealiste hälbiva käitumise vahel. Teoreetilises plaanis sooviti selgitada, kuidas mõjutavad alaealiste hälbivat käitumist nende sidemed mitmete sotsiaalsete institutsioonidega. Antud juhul vaatleb autor kooli rolli ning kuivõrd võib koolivägivalla all kannatamine mõjutada hälbivat käitumist ning õigusrikkumiste toimepanemise riski.

Uuringu küsimustik koosnes kolmest osast. Esimene osa sisaldas küsimusi õpilase sotsiaalse tausta kohta. Teine küsimustplokki käsitles alaealiste langemist vägivalla või varguse ohvriks ning muid traumaatilisi sündmusi. Kolmandaks keskenduti noorte vaba aja veetmise tavadele ja eakaaslastega suhtlemisele. Küsitluse esimese osa lõpetasid küsimused kooli kohta. Teine ja kõige mahukam osa sisaldas küsimusi selle kohta, kas õpilasel on ette tulnud mingisugust hälbivat käitumist. Viimases osas küsiti koolivägivallaga seotud probleemide kohta.

Antud uuringu tulemustest soovib autor saada vastust hüpoteesile, et koolivägivalla ohvriks langemine avaldab mõju ohvri käitumisele ning sellest tulenevalt esineb tal rohkem

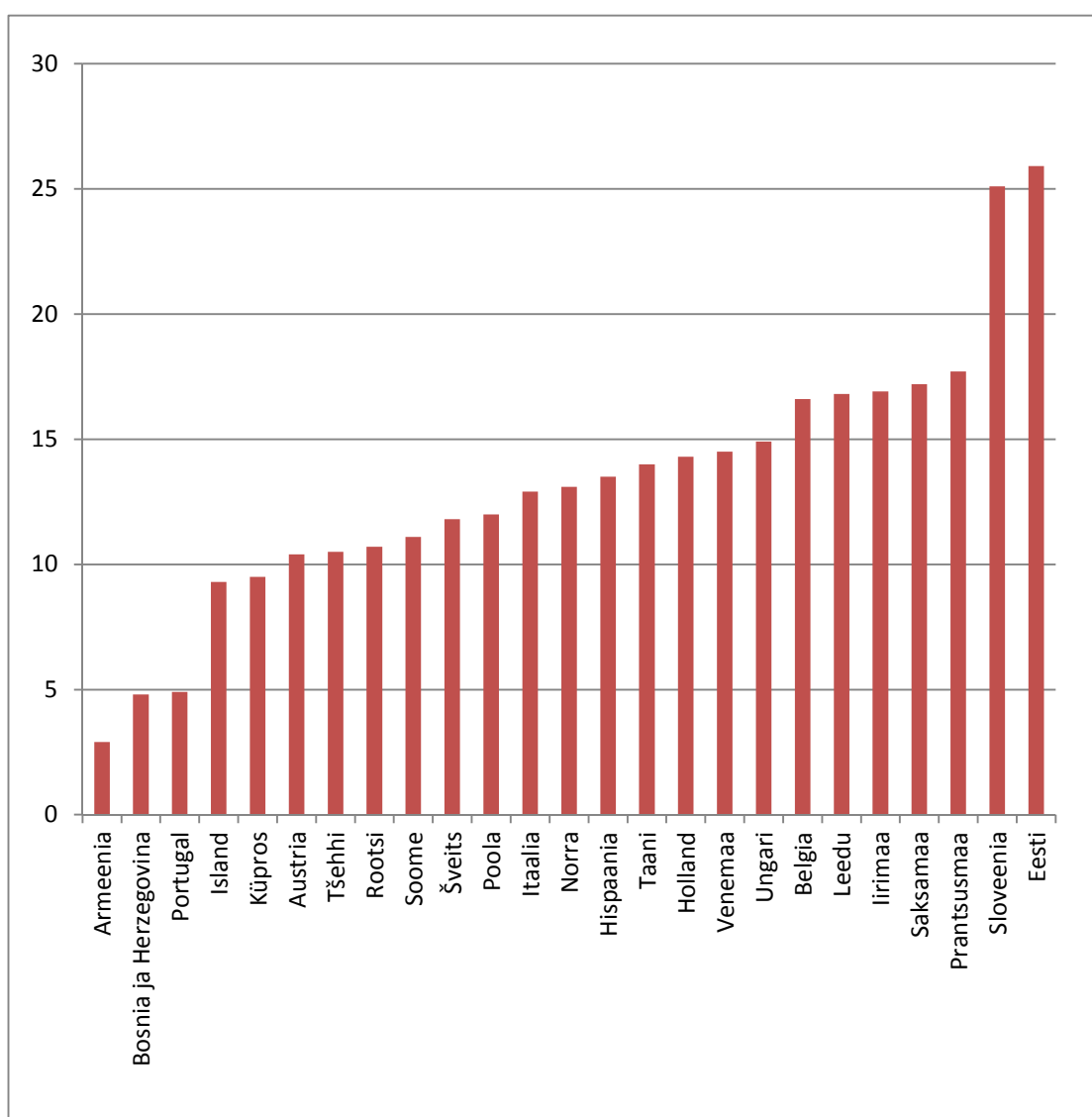
³⁹ A. Markina, B. Šahverdov-Žarkovski. Uuring Eesti alaealiste hälbiv käitumine. Tallinn, 2007

käitumishälbeid ning õigusvastast käitumist kui nendel lastel, kes ei ole koolivägivalda ohvriks langenud.

2.2 Koolivägivalda ohvriks langemine

25,9% Eesti lastest on kogenud koolivägivalda. Uuringu käigus võrreldi erinevate Euroopas asuvate riikide koolivägivalda taset. Võrdluse all olevate riikide seas on Eesti koolivägivalda esinemissageduselt esikohal. See annab kinnituse, et Eestis on koolivägivald tõsine probleem. Koolivägivalda taseme võrdlus teiste Euroopa riikidega on toodud joonisel 1.

Joonis 1. Koolivägivalda tase riigiti (%)

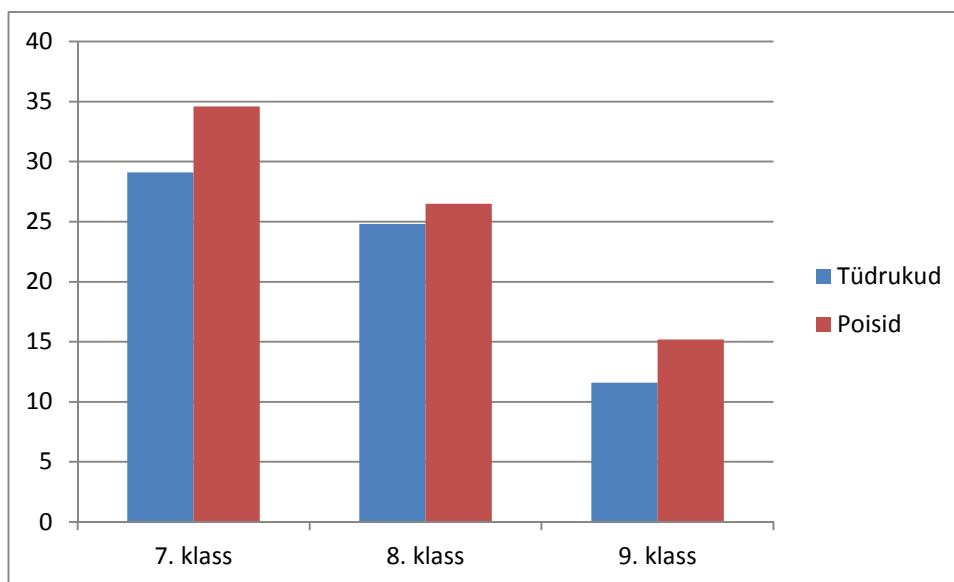

Allikas: uuring Eesti alaealiste hälbiv käitumine

Vanuse kasvades hakkab koolivägivald vähenema. Kui seitsmendas klassis langes

koolivägivalla ohvriks 29,1% tüdrukutest, siis üheksandas klassis oli tase langenud juba 11,6% peale. Poiste hulgas olid vastavad näitajad 34,6% ja 15,2%. Kaheksandasklassis langes koolivägivalla ohvriks 24,8% tüdrukutest ning 26,5% poistest. Poiste suurem vägivalla kasutamine on justkui oodatav tulemus. Enda kohustuslik suhestamine füüsilise jõuga kuulub alati mingil määral poistevahelise suhtlemise juurde, see on osa maskuliinsusest.⁴⁰

Joonis 2. Koolivägivalla tase soo ja vanuse lõikes (%)

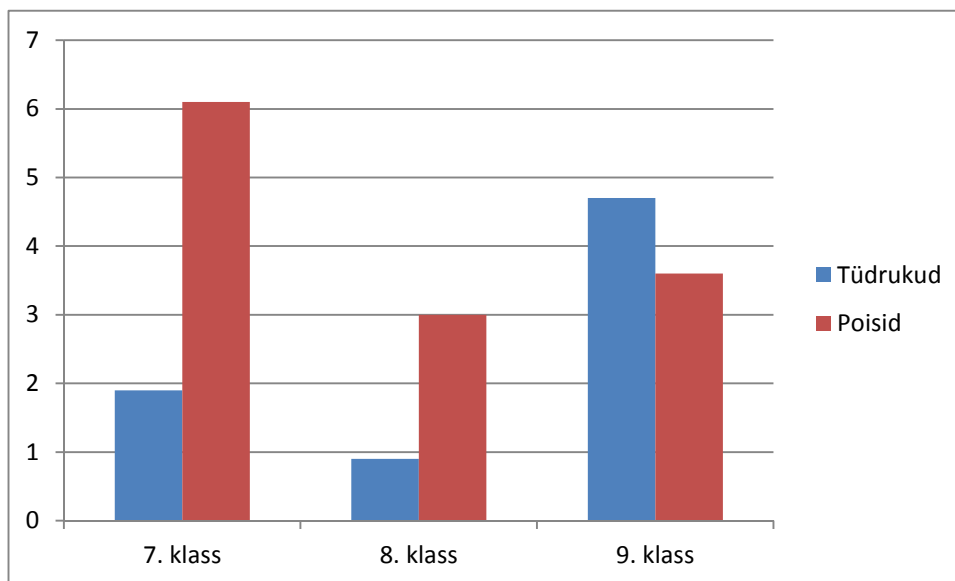

Allikas: uuring Eesti alaealiste hälbiv käitumine

Ehkki kiusamist esineb palju, on koolivägivallast teatamise tase väga madal. See võib tuleneda asjaolust, et endiselt arvatakse tihtipeale, et koolivägivald on loomulik ja paratamatu. Seitsmendas klassis teatas koolivägivallast 1,9% tüdrukutest ning 6,1% poistest. Kaheksandas klassis teatas kõigest 0,9% tüdrukutest ning 3% poistest. Üheksandas klassis teatasid koolivägivalla juhtumitest politseile 4,7% tüdrukutest ning 3,6% poistest. Laias laastus on poisid aktiivsemad teatajad. Tuleneda võib see asjaolust, et poisid kogevad rohkem füüsilist vägivalda kui tüdrukud. Joonisel 3 nähtub poiste ja tüdrukute vägivallast teatamine.

⁴⁰ J. Strömpl, M. Selg, K. Soo, B. Šahverdov-Žarkovski. Eesti teismeliste vägivallatõlgendused. Uuringuraport. Tallinn 2006, lk 36. Arvutivõrgus. Kättesaadav: http://www.sm.ee/fileadmin/meedia/Dokumendid/Sotsiaalvaldkond/kogumik/nr_203_2007_20Teismeliste_20v_C3_A4givald_1.pdf

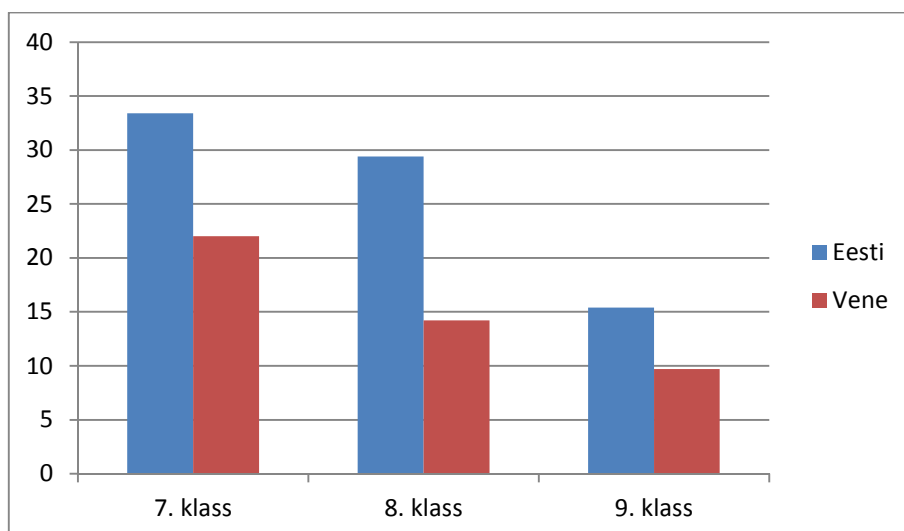
Joonis 3. Koolivägivallast teatamine politseile soo ja vanuse lõikes (%)

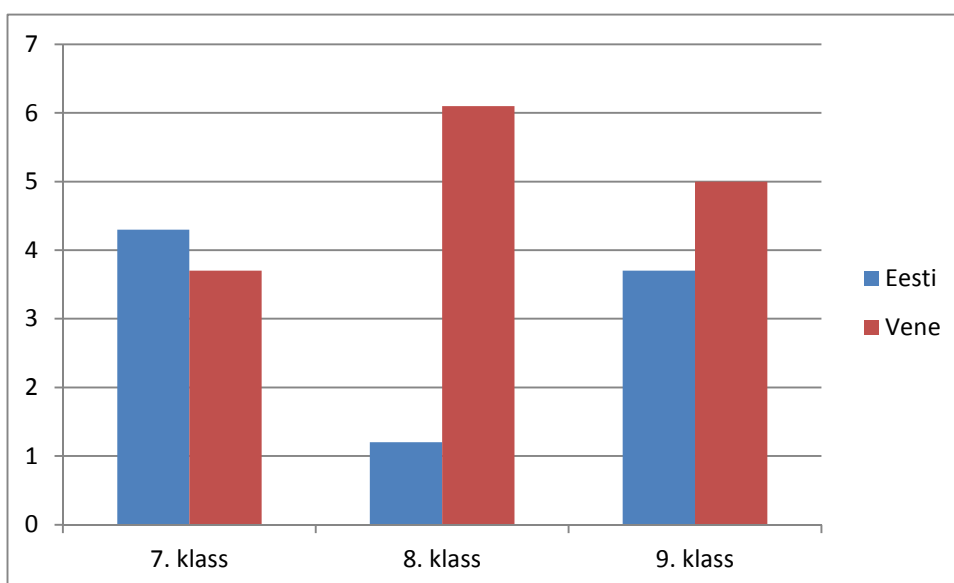
Allikas: uuring Eesti alaealiste hälbi käitumine

Kui võrrelda koolivägivalla taset sõltuvalt rahvusest, siis eesti keelt kõnelevate õpilaste hulgas on koolivägivalda tunduvalt rohkem kui venekeelsete õpilaste seas. 7. klassis oli koolivägivalla ohvriks langenud 33,4% eesti keelt kõnelevat õpilast ning 22% vene keelt kõnelevat õpilast. 8. klassis oli kogunud koolikiusamist 29,4% eesti õpilastest ning 14,2% vene õpilastest. 9. klassis olid vastavad protsendid 15,4% ja 9,7%. Seevastu on vene lapsed usinamad vägivallast teatajad. 7. klassis teatas koolivägivallast 4,3% eesti keelt rääkivatest lastest ning 3,7% vene keelt rääkivatest lastest. 8. klassis teatasid eesti lapsed 1,2% juhtudel ning vene lapsed 6,1%. 9. klassis teatasid eesti lastest 3,7% ning vene lastest 5%.

Joonis 4. Koolivägivalla tase vanuse ja rahvuse lõikes (%)

Joonis 5. Koolivägivallast teatamine rahvuse järgi (%)

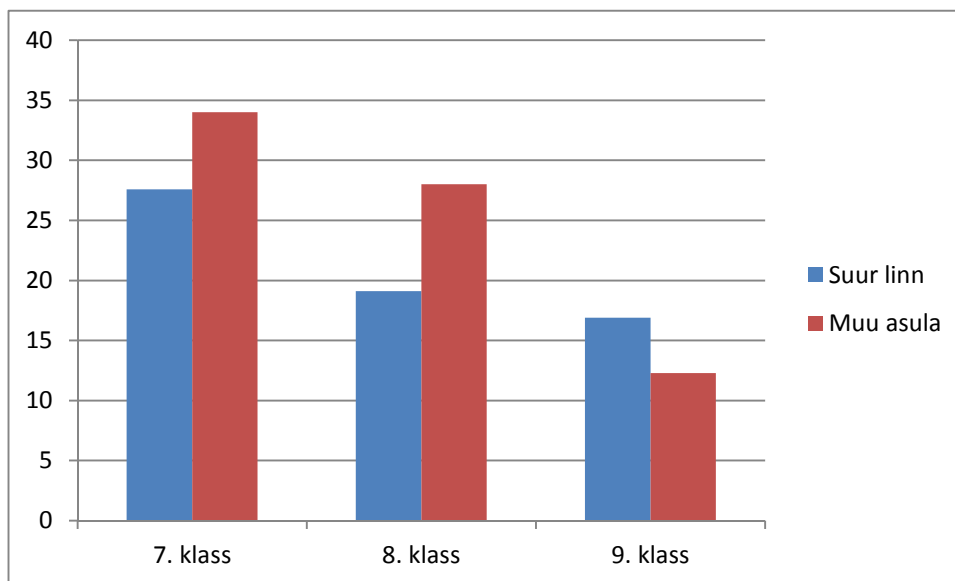

Jooniste 4 ja 5 allikas: uuring Eesti alaealiste hälbiv käitumine

Mõningaid erinevusi esines ka asulatüübist lähtuvalt. Nimelt esineb suuremates linnades võrreldes muude asulatega vähem koolivägivalda. Kui suures linnas oli koolivägivalla ohvriks langenud 27,6% seitsmendas klassis õppivatest lastest, siis muus asulas oli koolivägivalla ohvriks langenud 34% seitsmenda klassi õpilastest. kaheksandas klassis oli suures linnas koolivägivalla tase langenud 19,1%, muus asulas 28%. Üheksandas klassis oli koolivägivalla tase tublisti langenud, muus asulas isegi madalamale. Kui suure linna 9. klassis kiusati veel 16,9% lapsi, siis muus asulas oli kiusamise tase langenud 12,3%. Vastavad arvud on toodud ka joonisel 6.

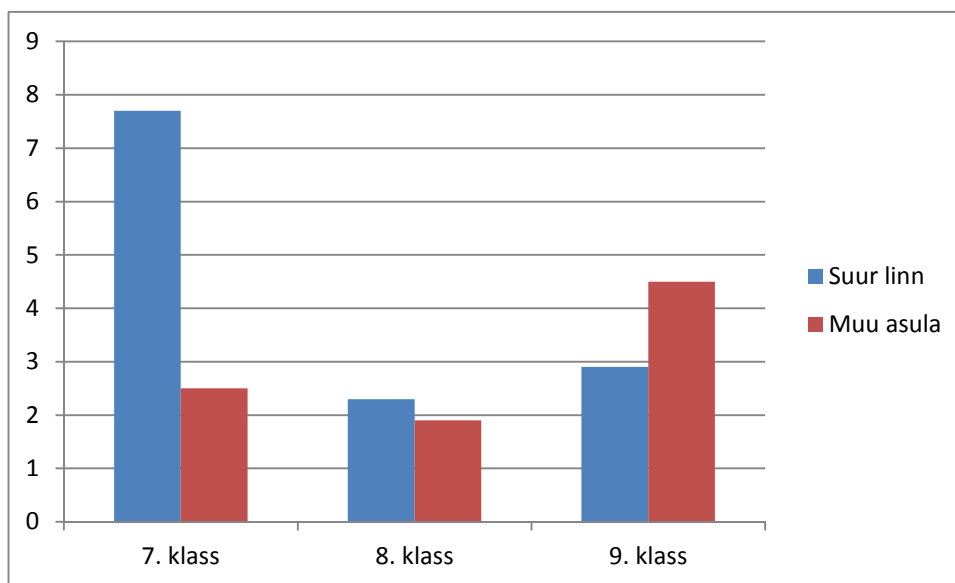
Mis puutub koolivägivallast teatamise, siis suures linnas on teatamise osakaal veidi suurem kui muudes asulates. Seitsmendas klassis teatas politseile koolivägivallast 7,7% suures linnas õppivatest lastest. Muus asulas 2,5%. Kaheksandas klassis oli tulemus järgmine- suures linnas õppivatest lastest teatas koolivägivallast 2,3% ning muus asulas 1,9%. Üheksandas klassis teatas vägivallast 2,9% suures linnas õppivatest lastest ning 4,5% muus asulas õppivatest lastest. Tulemused on näha joonisel 7.

Joonis 6. Koolivägivalla tase asukoha järgi (%)

Allikas: uuring Eesti alaealiste hälbiv käitumine

Joonis 7. Koolivägivallast teatamine politseile asukoha järgi (%)

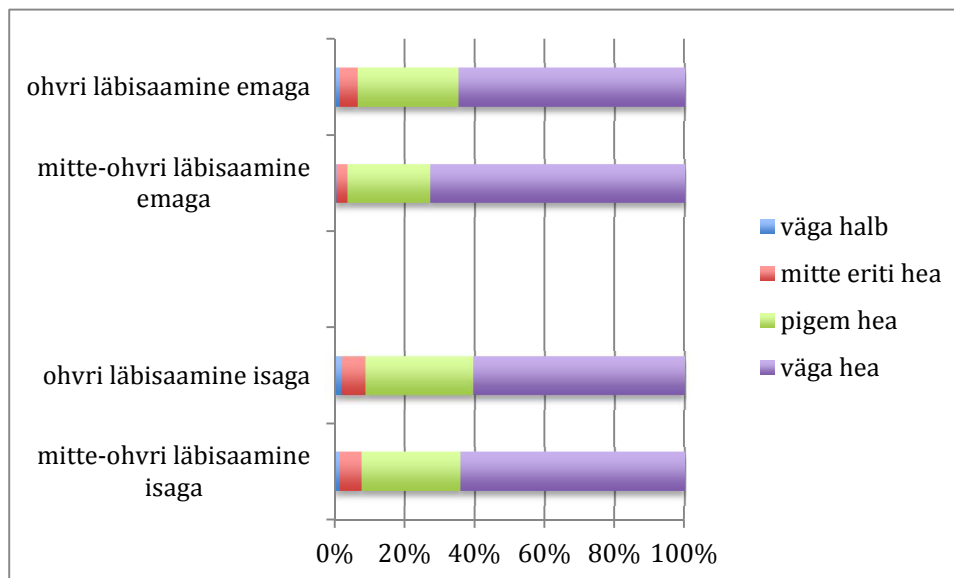
Allikas: uuring Eesti alaealiste hälbiv käitumine

Rolli mängib ka õpilase taust, millisest kodust ta tuleb. Kui suured on pere majanduslikud võimalused, kui tugevad on perekonna sidemed ehk kuidas on nende omavaheline läbisaamine, kui palju nad veedavad aega koos jne.

Uuringust selgus, et laste, keda koolis kiusatakse, sidemed oma perekonnaga on veidi nõrgemad kui nende laste omad, keda ei kiusata. Mis puudutab perekonna jõukust, siis elavad mitteohvrite perekonnad ohvrite omadest majanduslikus mõttes paremini. See selgitati välja

küsides õpilastelt hüvede kohta, mida nad saavad kodus ja väljaspool kodu kasutada. Muu hulgas küsiti õpilastelt oma toa ning mobiiltelefoni olemasolu kohta, perekonna auto olemasolu kohta jne. Ka seda näitajat uuriti skaalal nullist sajani.

Joonis 8. Koolilaste läbisaamine vanematega koolikiusamise ohvriks langemise lõikes

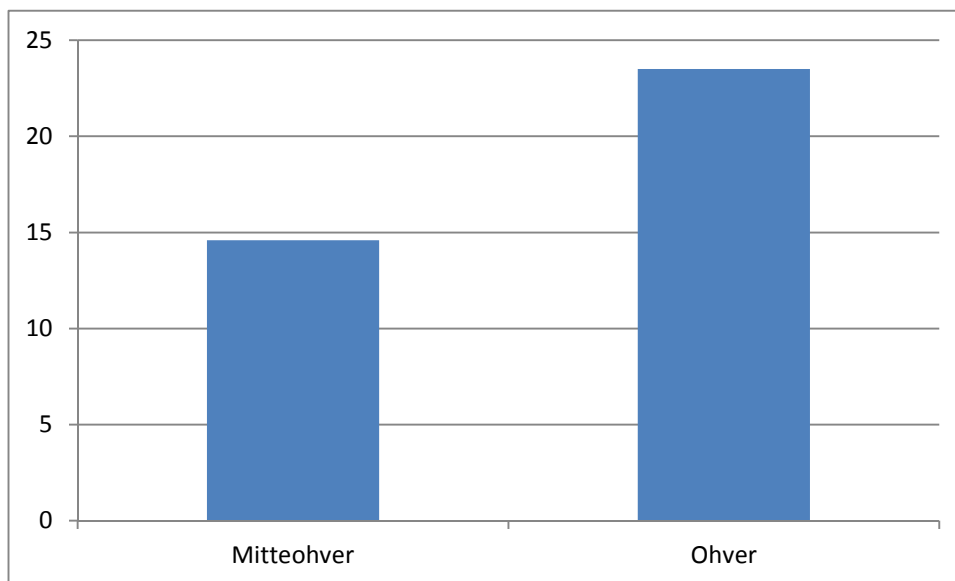

Allikas: uuring Eesti alaealiste hälbiv käitumine

Uuringust selgub ka, et koolivägivalla ohvritel on tunduvalt rohkem probleeme terviseiga kui nende mitteohvritest kaaslastel. Küsimusele õpilase enda pikaajalise või raske haiguse kohta vastas jaatavalt 23,5% ohvritest ning 14,6% mitteohvritest. Seega selgub uuringust, et koolivägivallal on kõige muu kõrval negatiivne mõju ka inimese tervisele. Pidev vaimne ning ka füüsiline terror jätab muu hulgas jälje ka tervisele. Koolieluga seonduvaid positiivseid kogemusi peetakse üheks positiivse tervise eelduseks, samas negatiivsed kogemused võivad osutada riskifaktoriteks.⁴¹ Joonisel 9 näeme ohvri ja mitteohvri erinevusi tervise osas.

⁴¹ Tervise Arengu Instituudi Eesti kooliõpilaste tervisekäitumine uuring. Arvutivõrgus. Kättesaadav: <http://www.tai.ee/et/tegevused/teadustoo/kaimasolevad-uuringud/krooniliste-haiguste-osakond/hbasc>

Joonis 9. Raske või pikaajaline haigus (%)

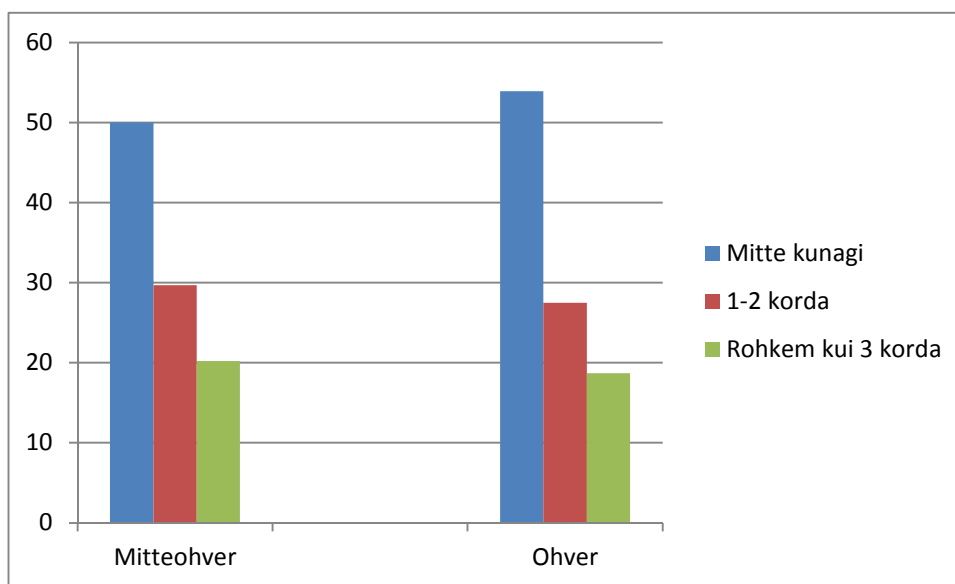
Allikas: uuring Eesti alaealiste hälbiv käitumine

Enesekontrolli teooria töötasid algselt välja kriminoloogid Travis Hirschi ja Michael Gottfredson. Nad leidsid, et enesekontrolli madal tase on seotud impulsiivse ja kriminaalse käitumisega.

Et enesekontrolli taset kindlaks teha, uuriti õpilastelt, kui impulsiivselt või läbimõeldult nad teatud olukordades käituvad. Muu hulgas küsiti, kas õpilane käitub momendi ajendil, ilma, et ta mõtleks, mida vastav olukord võib tulevikus kaasa tuua, kas ta on valmis võtma riske, mõnikord ka lihtsalt lõbu eesmärgil. Uuriti ka, kas ta peab seiklusi ja põnevust turvalisusest olulisemaks ning kui oluliseks ta peab teiste inimeste tundeid. Ühtlasi uuriti õpilase enesevalitsemise oskust. Vastused küsimustele summeeriti, moodustades enesekontrolli skaalat. Võrreldes enesekontrolli tase koolikiusamise ohvriks langenute koolilastel nendega, kellel puudub ohvriks langemise kogemus selgus, et ohvrite enesekontroll on mitteohvritest madalam. Kui mitteohvri enesekontrolli tase (mõõdetuna 0-st 100-ni) oli 54, siis ohvritel oli see 51 (erinevus on statistiliselt oluline).

Uuringust selgub, et koolist põhjusega puudumine on populaarsem mitteohvrite hulgas. Kui ohvritest ei olnud koolist viimasel aastal kordagi põhjusega puudunud 53,9%, siis mitteohvritest 50%. Paar korda oli põhjusega puudunud viimasel aastal 27,5% ohvritest ning 29,7% mitteohvritest. Rohkem kui kolm korda olid protsendid vastavalt 18,7 ning 20,2 (joonis 10).

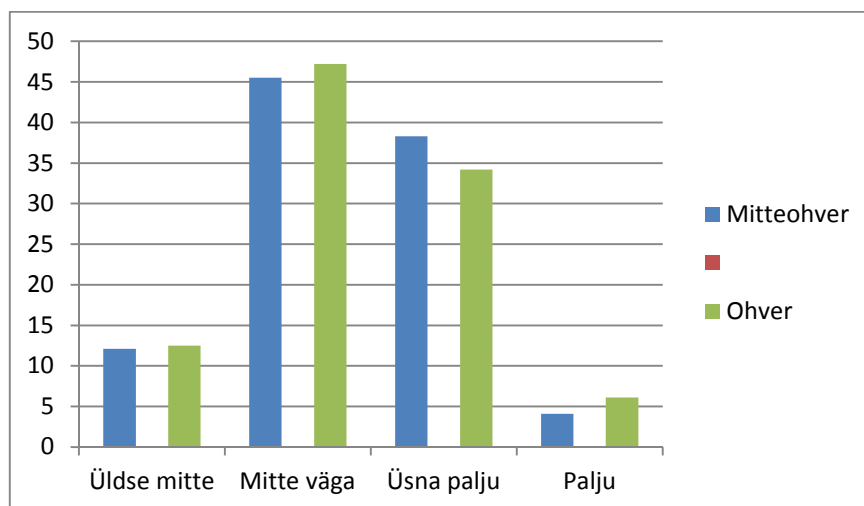
Joonis 10. Koolist põhjuseta puudumine (%)

Allikas: uuring Eesti alaealiste hälbiv käitumine

Mis puudutab kooli meeldimist õpilastele, siis esinesid siiski väikesed erinevused. Ohvrid peavad koolist veidi vähem kui nende mitteohvritest kaaslased (joonis 11). Üldse ei meeldi koolis käia 12,5% ohvritest ning 12,1% mitteohvritest. Mitte väga ei pea koolist 47,2% ohvritest ning 45,5% mitteohvritest. Üsna hästi arvab koolis käimisest 34,2% ohvritest ning 38,3% mitteohvritest. Väga meeldib koolis käia 6,1% ohvritest ning 4,1% mitteohvritest. Seega laias laastus meeldib ohvritele vähem koolis käia kui mitteohvritele, mis on ka mõisteta. Kuid see omakorda nõrgendab ohvri sidemeid kooliga.

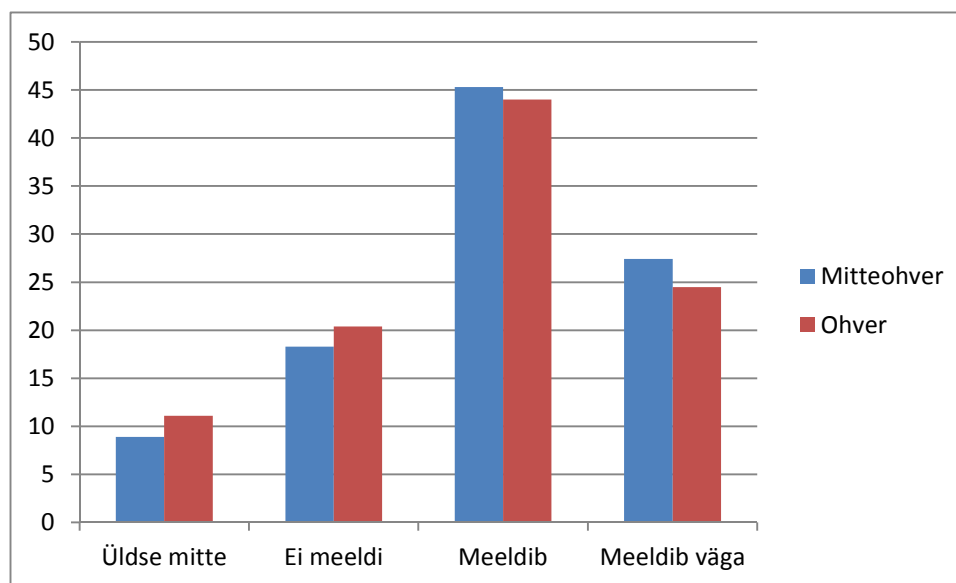
Joonis 11. Vastused küsimusele “Kas sulle meeldib koolis käia?” koolikiusamise ohvriks langemise kõikes (%)

Allikas: uuring Eesti alaealiste hälbiv käitumine

Peale üldise koolis käimise kohta, küsiti ka konkreetselt enda kooli meeldivuse kohta. Üldse ei pidanud oma koolist 11,1% ohvritest ning 8,4% mitteohvritest. Pigem ei meeldinud oma kool 20,4% ohvritest ning 18,3% mitteohvritest. Väitele “mulle meeldib minu kool” vastas jaatavalt 44% ohvritest ning 45,3% mitteohvritest. Väga meeldis oma kool 24,5% ohvritest ning 27,4% mitteohvritest. Nagu arvata võis, peavad mitteohvid oma koolist rohkem lugu kui ohvid.

Joonis 12. Kooli meeldivus koolikiusamise ohvriks langemise löikes (%)

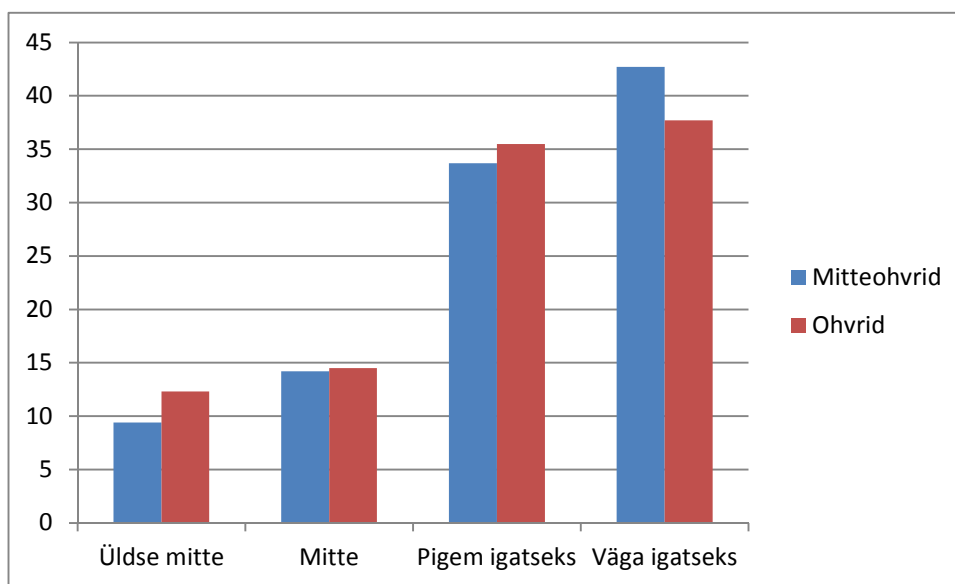

Allikas: uuring Eesti alaealiste hälbiv käitumine

Huvitav on asjaolu, et ohvrite arvates on koolis rohkem kuritegevust kui seda on mitteohvrite arvates. Võib oletada, et see tuleneb asjaolust, et ohver on kiusamisega rohkem kokku puutunud ja sellest tulenevalt oskab ka kuritegevust koolis rohkem märgata. Vastavalt skaalale nullist sajani olid tulemused järgmised: ohvid 43,43 ning mitteohvid 37,72.

Uuringuga selgitati välja ka, kui palju õpilased igatseksid oma kooli järele, kui peaksid kolima või mingil muul põhjusel sealt lahkuma. Ohvritest igatseks väga oma kooli järele 37,7% ning mitteohvritest 42,7%. Pigem igatseks kooli järele 35,5% ohvritest ning 33,7% mitteohvritest. Pigem ei igatseks oma kooli järele 14,5% ohvritest ning 14,2% mitteohvritest. Üldse ei tunneks oma koolist puudust 12,3% ohvritest ning 9,4% mitteohvritest.

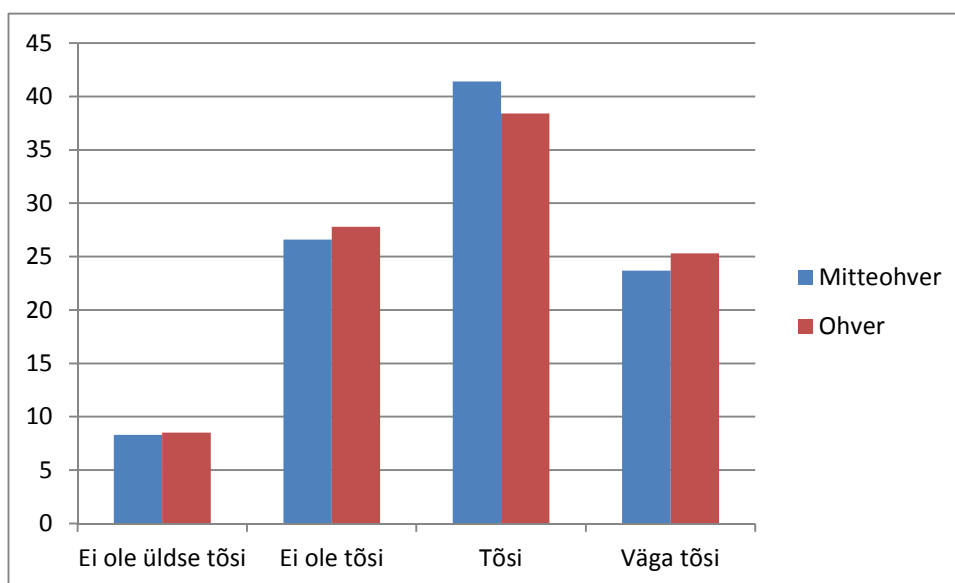
Joonis 13. Vastused küsimusele “Kas sa igatseksid oma kooli järel?” koolikiusamise ohvriks langemise lõikes

Allikas: uuring Eesti alaealiste hälbiv käitumine

Uuringu käigus sooviti teada saada ka õpilaste arvamust õpetajate innustamise osas. Väitega “õpetajad märkavad, kui mul läheb hästi ja ütlevad seda mulle” ei nõustunud üldse 8,5% ohvritest ning 8,3% mitteohvritest. Pigem ei nõustunud väitega 27,8% ohvritest ning 26,6% mitteohvritest. Osaliselt oli väitega nõus 38,4% ohvritest ning 41,4% mitteohvritest. Täielikult nõustus väitega 25,3% ohvritest ning 23,7% mitteohvritest.

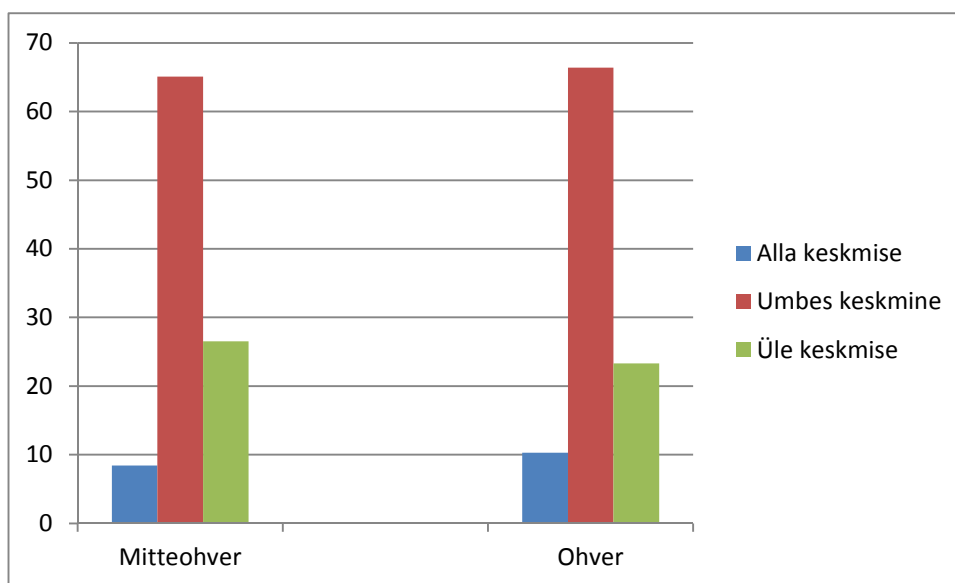
Joonis 14. Vastused küsimusele “Õpetajad märkavad, kui mul läheb hästi ja ütlevad seda mulle (%)”

Allikas: uuring Eesti alaealiste hälbiv käitumine

Ka oma õppeedukust hindasid ohvrid kohati madalamalt. See aga omakorda võib viidata nii madalale enesehinnangule, kui ka kiusamise mõjust teadmiste omandamisele (joonis 15).

Joonis 15. Vastused küsimusele „Milline on sinu õppeedukus?” (%)

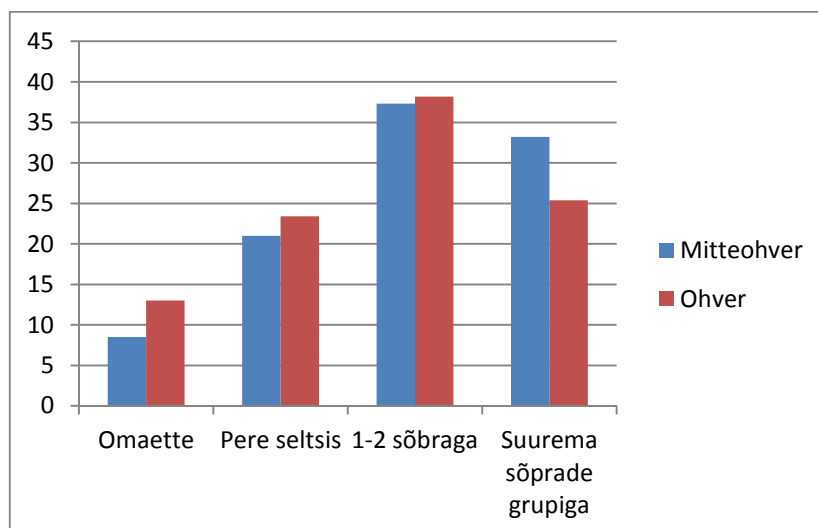

Allikas: uuring Eesti alaealiste hälbiv käitumine

Vaba aega veetes on ohvrid võrreldes mitteohvritega rohkem üksi või perekonnaga. Üksi veedab oma vaba aega 13% ohvritest ning 8,5% mitteohvritest. Perekonnaga veedab oma vaba aega 23,4% ohvritest ning 21% mitteohvritest.

Ohvritel on pigem paar sõpra kui kuuluvad mõnda suuremasse sõpruskonda. Ühe kuni kahe sõbraga veedab aega 38,2% ohvritest ning 37,3% mitteohvritest. Suuremasse sõprusgruppi kuuluvad pigem mitteohvrid (33,2%) kui ohvrid (25,4%).

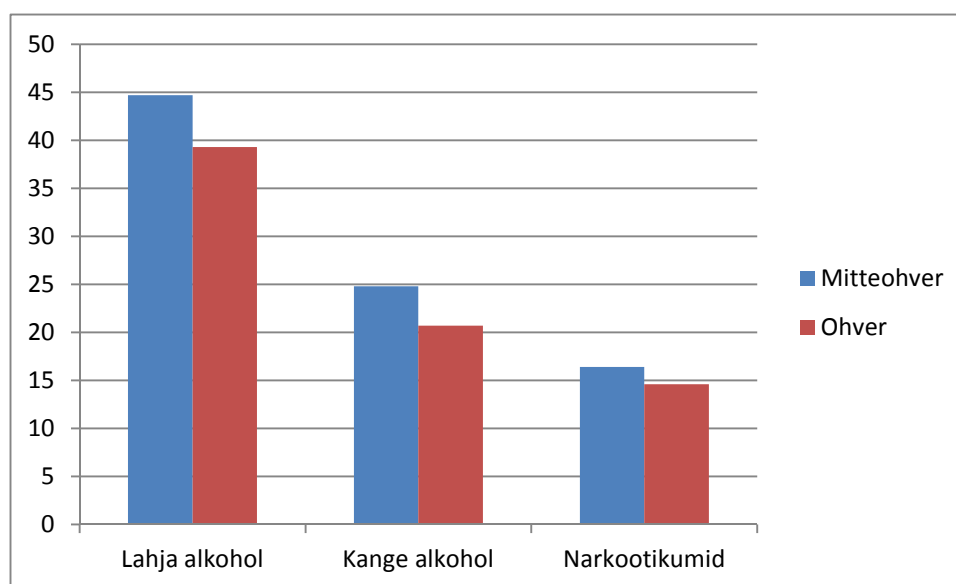
Joonis 16. Vastused küsimusele “Kellega veedad oma vaba aega?” (%)

Alkoholsete jookide tarbimiselt jäävad ohvrid mitteohvritele alla. Kui möödunud kuul tarbis lahjat alkoholi (nt õlu ja vein) 39,3% ohvritest, siis mitteohvritest tegi seda 44,7%. Kanget alkoholi tarbis eelmisel kuul 20,7% ohvritest ning 24,8% mitteohvritest.

Ka lahjasid narkootikume (nt hašiš ja kanep) tarbivad ohvrid veidi vähem. Oma elu jooksul on hašišit või kanepit tarbinud 14,6% ohvritest ning 16,4% mitteohvritest (joonis 17).

Joonis 17. Kange ja lahja alkoholi tarbimine viimase 4. nädala jooksul (%)
Narkootikumide tarvitamine elu jooksul (%)

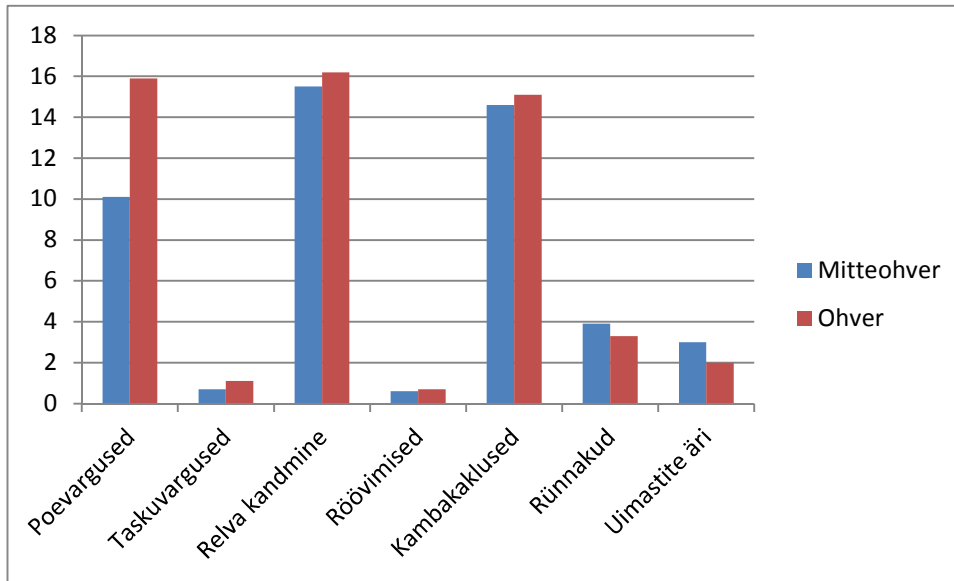

Jooniste 16 ja 17 allikas: uuring Eesti alaealiste hälbiv käitumine

Õigusvastase käitumise puhul taheti teada saada selle toimumisest eluaja jooksul. Uuringust selgub, et ohvrite hulgas esineb õigusvastast käitumist enam kui mitteohvrite hulgas. Nii on poevarguste osakaal tunduvalt suurem ohvrite hulgas. Kui ohvritest oli poest varastanud 15,9%, siis mitteohvritest 10,1%. Samuti panid ohvrid mitteohvritest veidi enam toime taskuvargusi- ohvrid 1,1% ning mitteohvrid 0,7%. Külmrelva on kandnud endaga kaasas 16,2% ohvritest ning 15,5% mitteohvritest. Röövimisi on toime pannud 0,7% ohvritest ning 0,6% mitteohvritest. Ka kambakaklustes on ohvrid rohkem osalenud (15,1%) kui mitteohvrid (14,6%).

Rünnakute toimepanemises on aga mitteohvrite hulk veidi suurem. Kui ohvritest on rünnakuid toime pannud 3,3%, siis mitteohvritest 3,9%. Ka uimastitega kaubitsemises on mitteohvrid aktiivsemad. 2% ohvritest ning 3% mitteohvritest on tegelenud narkootikumide müümisega.

Joonis 18. Õigusvastane käitumine ohvrite ning mitteohvrite hulgas (%)

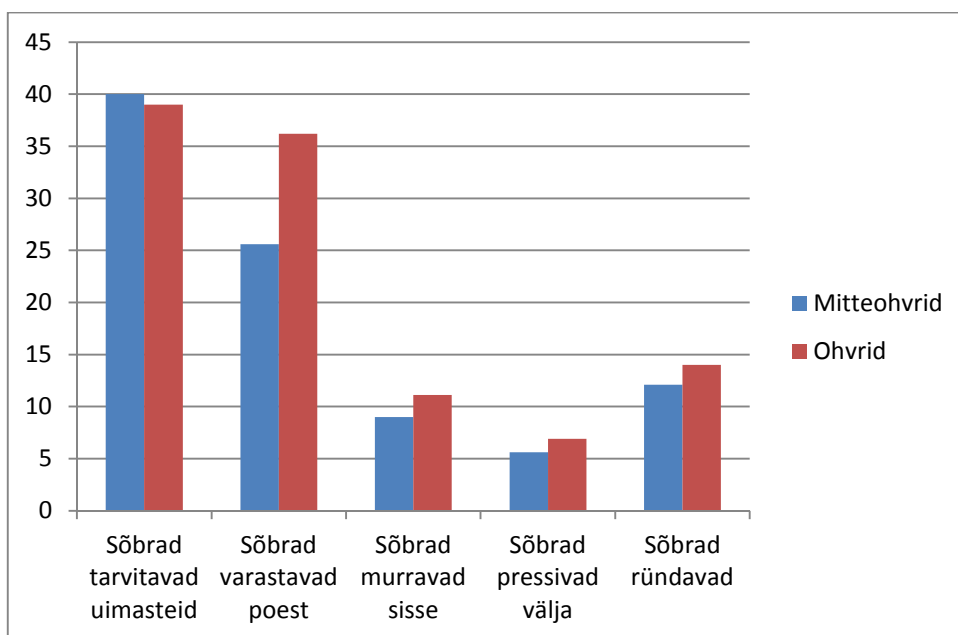
Allikas: uuring Eesti alaealiste hälbiv käitumine

Kui võrrelda ohvrite ja mitteohvrite sõprade hälbivat ning õigusvastast käitumist, siis uuringust selgub, et ohvrite sõprade hulgas on just õigusvastane käitumine rohkem levinud kui mitteohvrite sõprade hulgas. Poest on varastanud 36,2% ohvrite sõpradest ning 25,6% mitteohvrite sõpradest. Sissemurdmisi on toime pannud 11,1% ohvrite sõpradest ning 9% mitteohvrite sõpradest. Ka väljapressimisi on ohvrite sõbrad rohkem toime pannud- 6,9%. Seevastu mitteohvrite sõbrad 5,6%.

Rünnakuid on toime pannud 14% ohvrite sõpradest ning 12,1% mitteohvrite sõpradest.

Nii ohvrite kui ka mitteohvrite sõprade hulgas on narkootikumide tarvitamine kahetsusväärsetl kõrgel tasemel. Kui ohvri sõpradest on narkootikume tarvitanud 39%, siis mitteohvrite sõpradest 40%.

Joonis 19. Sõbrade hälbiv ning õigusvastane käitumine (%)

Allikas: uuring Eesti alaealiste hälbiv käitumine

Uuringu tulemused kinnitavad, et Eestis on koolivägivald väga tõsiseks probleemiks. Võrreldes teiste Euroopa riikidega on Eestis koolivägivalla tunduvalt rohkem. Kui võrrelda Eesti alaealiste hälbiva käitumise uuringu raames võrreldud riikide koolivägivalla taset, siis madalaima koolivägivalla tasemega riigi (Armeenia) ja kõrgeima koolivägivalla tasemega riigi (Eesti)vahe on kaheksakordne.

See on aga väga tõsine probleem, kuna uuringu andmetele tuginedes leiab ka kinnitust hüpoteesi, et koolivägivalla ohvriks langemine avaldab mõju alaealise käitumisele. Nimelt selgus uuringust⁴², et koolivägivalla ohvrite hulgas esineb enam õigusvastast käitumist kui nende laste hulgas, kes ei ole vägivalda ohvriks langenud. Seega peaks koolivägivallaga võitlemine ning selle ennetamine olema kogu ühiskonna mure. Hälbiva ning õigusvastase käitumisega noored ei põhjusta mitte probleeme ainult endale ja oma perekonnale vaid kogu ühiskonnale tervikult.

Kui võtta preventiivseid abinõusid tarvitusele juba koolides, on suur võimalus, et pidurdame kogu kuritegevuse kasvu. Eriti, kuna leitakse, et mida varem hakkab inimene õigusvastaselt käituma, seda pikem saab tema kuritegelik karjäär olema. Samas usutakse, et alaealiste õigusrikkujate käitumise korrigeerimine annab rohkem tulemust kui täiskasvanud kurjategija parandamine.⁴³

⁴² Markina jt. 2007

⁴³ J. Saar. Õigusvastane käitumine alaealisena ja kriminaalsed karjäärid (Eesti 1985-1999 longituuduuringuse

3 Koolikiusamise ennetamine

Vastavalt eelnevates peatükkides kajastatule ilmneb, et koolivägivald on Eestis tõsiseks probleemiks. Seda kinnitavad nii lapsed, kui ka vastavasisulised uuringud. Vastavalt Eesti alaealiste hälbiva käitumise uuringule⁴⁴ olid kuni 13-aastastest poistest 40% ja kuni 14-aastastest tüdrukutest 30% küsitlusele eelnenud aastal kogenud koolikiusamist. 24% uuringus küsitletud alaealistest oli elu jooksul sooritanud vähemalt ühe uuritud õigusrikkumise. Uuringust selgub, et suur osa hälbiva käitumisega lastest on kannatanud koolivägivalla all. Kui võrrelda õigusrikkumiste taset laste hulgas, selgub, et koolivägivalla ohvriks langenud laste hulgas esineb rohkem õigusvastast käitumist kui nende laste hulgas, kes ei ole koolivägivalla all kannatanud.

Seega on koolivägivalla ennetamine äärmiselt oluline, kuna sellega väheneks nii alaealiste hälbiv käitumine kui ka õigusrikkumised.

3.1 Õiguslik raamistik

Käesolevas alapeatükis annab autor ülevaate koolivägivalla ennetamise regulatsioonist Eesti õiguses.

Põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse § 4 lg 2 sätestab, et “Põhikooli ülesanne on luua õpilasele eakohane, turvaline, positiivselt mõjuv ja arendav õppekeskkond, mis toetab tema õpihuvi ja õpioskuste, eneserefleksiooni ja kriitilise mõtlemisvõime, teadmiste ja tahteliste omaduste arengut, loovat eneseväljendust ning sotsiaalse ja kultuurilise identiteedi kujunemist”.

Koolivägivalla ennetamist ning koolivägivallast tekkinud probleemide lahendamist reguleerib Põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse § 44. Vastavalt § 44 on koolil kohustus tagada õpilase koolis viibimise ajal tema vaimse ja füüsilise tervise turvalisus ning tervise kaitse. Selleks peab kool tarvitusele võtma kindlad meetmed.

andmetel). Tartu, 2003, lk 88
⁴⁴ Markina jt. 2007

See, milliseid meetmeid rakendada turvalisust ohustavate olukordade ennetamiseks, neile reageerimise, juhtumitest teavitamise ning nende juhtumite lahendamiseks sätestatakse kooli kodukorras kooli pidaja nõusolekul.

Õpilaste ja koolitöötajate vaimse ja füüsilise turvalisuse ja tervise kaitseks ning vaimse ja füüsilise vägivalla ennetamise abinõude rakendamiseks kooli kodukorras sätestatu kohaselt loob võimalused kooli pidaja ning selle korraldab direktor.

Koolil on kohustus vägivalla ennetamiseks tagada koolis järelevalve õpilaste üle kogu õppepäeva vältel. Ruumide ja territooriumi kasutamine korraldatakse võimaluse piires selliselt, et see aitaks ennetada õpilaste ja koolitöötajate vaimset või füüsilist turvalisust ohustava olukorra tekkimist. Koolil on õigus õpilaste ja koolitöötajate turvalisust ohustava olukorra ennetamiseks ning olukorrale reageerimiseks kasutada kooli territooriumil jälgimisseadmestikku turvaseaduses sätestatud tähenduses ja korras, arvestades isikuandmete kaitse seaduses sätestatud nõudeid. Selle kasutamise kord sätestatakse kooli kodukorras.

3.2 Parimad praktikad

Rootsi päritolu psühholoogia professor Dan Olweus kirjeldab programmi, mille rakendamise tulemusel langes Skandinaavia koolides kiusamine poole võrra.⁴⁵ Ta andis peamised põhimõtted, mida kooli personal pidi silmas pidama. Ta soovitas luua positiivne keskkond, mida iseloomustab soojus ja täiskasvanute osavõtlikkus. Samas soovitas ta seada kindlad piirid ning kiusamise eest kehtestada sanktsioonid. Et kiusamise teadlikkust tõsta tehti kirjalik uuring. Järgnevalt korraldati nõupidamine, et panna paika kooli personali kohustused. Vahtetundide ja söögivahtetundide ajal suurendati järelevalvet. Seati sisse reeglid, mis keelasid teiste kiusamist, kohustasid võimalusel kiusatut aitama jne. Lisaks korraldati klassijuhataja tund, kus räägiti kiusamisest ja reeglitest ning mängiti rollimänge ja jagati vastavat kirjandust. Samuti korraldati tõsiseid jutuajamisi kiusajate ja ohvritega ning nende vanematega. Kui õpilaste käitumine osutus prosotsiaalseks, sai õpetaja selle eest kiita. Samas kiusamise eest järgnesid negatiivsed tagajärjed. Näiteks saadeti õpilane vahtetunni ajal direktori kabinetti või kohustati teda teatud arvu vahtetundide ajal olema õpetaja, kes teostas järelevalvet,

⁴⁵ G..Colvin, T. Tobin, K. Beard, S. Hagan, J. Sprague. The School Bully: Assessing the Problem, Developing Interventions, and Future Research Directions. USA, 1998, lk 294. Arvutivõrgus. Kättesaadav: <http://link.springer.com/article/10.1023%2FA%3A1022819213727>

läheduses.

Ühtlasi peaks õpilastele õpetama, kuidas konfliktsituatsioonis käituda. See parandaks kooli kliimat üldiselt ning samas tuleks see kasuks ka edaspidises elus.

Prantsusmaal aga püütakse koolivägivalda ohjeldada noorte ja veel töötute vilistlaste abiga.⁴⁶ Projekti algatamise eesmärk oli vähendada koolivägivalda ning muuta koolitee lastele ohutumaks. Selle tarvis palgati kuueks kuuks töötuid kvalifikatsioonita noori, kelle puhul oli täheldatud eelarvamuslikku suhtumist kooli. Neile korraldati koolitus, kus anti ülevaade noorukitega seonduvatest probleemidest, näiteks narkootikumide tarvitamisest, käitumishälvetest jne.

Järelevaatajate ülesandeks jäi aidata õpetajaid korrapidamises söögivahetundide ajal ja pärast tundide lõppu ning nad olid ka õpilaste vahel tekkinud konfliktide lahendajaks. Seda meetodit kasutavates koolides vähenes vägivald märgatavalt ning samuti paranesid õpilaste ja õpetajate suhted.

Norras korraldati üleriigiline kampaania⁴⁷ ning kampaania eesmärk oli jagada peredele ja koolidele informatsiooni vägivalla vältimiseks ja vähendamiseks, teadvustada vägivalla olemasolu ning kaasata vanemaid ja õpetajaid probleemi lahendamisse. Samas kavandati abinõusid vägivalla vähendamiseks ning pakuti kannatanutele tuge ja kaitset. Abinõudena kehtestati kindlad vägivallatsemisvastased reeglid, probleemi arutelu võeti õppekavasse ning nähti ette vägivallajuhtumitest teatamine ning õpilaste tõhusam järelevalve koolivälisel ajal. Tulemused olid head: vägivald oli oluliselt vähenenud, eriti koolis, vähenenud oli ka õpilaste ühiskonnavastatus ning nende toimepandud kuritegude arv.

3.3 Ennetustöö Eestis

Tavaliselt tegeletakse koolis probleemidega alles siis, kui need ilmnevad. Kuid hoopis targem ning vähem ohvreid nõudvam oleks neid probleeme ennetada.

Sellest hoolimata võib siiski aeg-ajalt koolivägivalla juhtumeid ette tulla. Seda juba seetõttu,

⁴⁶ J. Graham, T. Bennett. Kriminaalpreventsioon Euroopas ja Põhja-Ameerikas. Kriminaalpreventsiooni Nõukogu 1998, lk 43

⁴⁷ J. Graham, T. Bennett. Kriminaalpreventsioon Euroopas ja Põhja-Ameerikas. Kriminaalpreventsiooni Nõukogu 1998, lk 44

et õpilased tulevad nii erinevatest kodudest, kust kaasa saadud “pagas” ei pruugi ühtida ühiskonna reeglite ja normidega. Sel juhul tuleb koolil ette võtta vastavad meetmed nende juhtumite lahendamiseks ning kool peaks andma endast kõik, et need juhtumid ei korduks.

Kui aga rääkida ennetamisest, siis koolivägivalla ennetamise esmaseks sammuks oleks luua koolis pingevaba õhkkond, kus valitsevad heasoovlikud suhted ning üksteise mõistmine. Seda nii õpilaste kui ka õpetajate ja õpilaste vahel.

Hakates ennetustööga tutvuma, leidis autor, et Eesti konkektis teeb ennetustööga tutvumiseks keeruliseks asjaolu, et info, mis on mõeldud erinevate ennetusprogrammide, -strateegiate ning meetmete rakendamiseks, kättesaadavus on väga laialivalgub ning ühtne süsteem selleks puudub. Sellest tulenevalt teeb käesoleva töö autor ettepaneku luua erinevate koolivägivalla ennetusvõimaluste kohta ühtne andmebaas, kuhu oleks koondatud kogu ennetustöö ja sellega seonduv.

Praeguse seisuga asub üks osa erinevaid ennetusmeetmeid Vabariigi Valitsuse poolt on heaks kiidetud vägivalla vähendamise arengukava rakendusplaanis aastateks 2013-2014.⁴⁸ See sisaldab endas erinevaid meetmeid koolikiusamise tõkestamiseks. Üheks ennetuse meetmeks on “Turvalise kooli” programm. Programmi eestvedajaks on Haridus- ja Teadusministeerium ning tema ülesandeks on programmi täiendada ja see ellu viia.. Tegevuskava on 2013. aastast seotud uue elukestva õppe strateegiaga. Lisaks on Vabariigi Valitsusse esitatud eelnõu, mis käsitleb õppekeskkonna turvalisust koolieelsetes lasteasutustes ja kutse-õppeasutustes. Ellu on viidud ka riiklik programm "Eesti ühiskonna väärtusarendus 2009-2013". Programm asetab tähelepanu keskmesse laste ja noorte väärtuskasvatuse. Kuna väärtused kujunevad just koolieas, on oluline juba siis laste hoiakuid ning iseloomu kujundada.

Käesoleva 2012/2013 õppeaasta riikliku järelevalve raames kontrolliti Põhikooli- ja Gümnaasiumiseadusega sätestatud turvalise õppekeskkonna tagamise meetmete rakendumist üldhariduskoolides. Selleks, et saada ülevaade Põhikooli- ja gümnaasiumiseadusesse lisatud õppekeskkonna turvalisust puudutavate sätete rakendumisest, valis Haridus- ja Teadusministeerium 2012/2013. õppeaasta temaatilise järelevalve teemaks „Õpilase arengu toetamine“, mille raames kontrolliti ka uue põhikooli-ja gümnaasiumiseadusega kehtestatud koolikeskkonna turvalisusega seotud normide täitmist. Antud tegevus kestab 2012/2013.

⁴⁸ Vägivalla vähendamise arengukava rakendusplaan aastateks 2013-2014. Arvutivõrgus. Kättesaadav: http://www.kuriteoennetus.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=40606/Arengukava+rakendusplaan+aastat_eks+2013-2014.pdf

õppeaasta lõpuni.

Toetatud on ka koolide ja lasteaedade kiusamisvastaste ja lepitusel põhinevate sekkumisprogrammide arendamist.

Haridus- ja Teadusministeerium on toetanud läbi hasartmängumaksu nõukogu kiusamisvastaste ja lepitusel põhinevate sekkumisprogrammide, näiteks tugiõpilaste liikumise, „Koolirahu“ programmi ning „Kiusamisest vaba lasteaed“ programmi.

Et koolivägivalla probleemi ulatusest ning tagajärgedest aimu saada, on üheks meetmeks rakendatud Alaealiste hälbiva käitumise kordusuuringu läbiviimine. Uuringu viis läbi Justiitsministeerium ning uurimisaruanne on avalikustatud.

3.4 Järeldused ja soovitused

Eesti alaealiste hälbiva käitumise uuringust selgus, et koolivägivald on Eestis tõsiseks probleemiks ning seda just nooremate õpilaste hulgas. Kui seitsmendas klassis langes koolivägivalla ohvriks 29,1% tüdrukutest, siis üheksandas klassis oli tase langenud juba 11,6% peale. Poiste hulgas olid vastavad näitajad 34,6% ja 15,2%. Seega peab autor oluliseks, et koolivägivalla ennetustööd viidaks läbi juba võimalikult noorte õpilaste hulgas. Loomulikult tuleks probleemide ilmnemisel nendega juba eelkoolieas tegeleda.

Kuna probleem on tõsine, tuleks selle lahendamisse kaasata kogu kool, kaasa arvatud juhtkond ning lapsevanemad. Oluline on probleemi teadvustamine ning ulatuse kindlaks määramine. Selleks tuleb koolides läbi viia vastavaid uuringuid. Seejuures oleks oluline saavutada usalduslik suhe ning tihe koostöö lapsevanematega. Vähem olulisem ei ole ka kooli personali toetus. Probleemi tõsidust tuleb hakata teadvustama.

Enne koolivägivalla vastase tegevuskava kasutuselevõttu, tuleks kindlustada aga kolm kriteeriumi:

- programmi peaksid toetama vastavad uuringud;
- programmi aluseks peaksid olema kindlad käitumispõhimõtted;
- programm peaks rõhutama kiusamiskäitumise asendamist prosotsiaalse käitumisega

olulisust.⁴⁹

Üheks probleemiks on ka koolivägivalla ohvriks langemisest liiga vähene teatamine. Võib oletada, et probleemi ei teadvustata veel piisavalt ning koolivägivalda ei peeta juskui õigusvastaseks ning seda peetakse põhjendamatult kooli loomulikuks osaks. Probleemi kõrvaldamiseks peaks koolis vägivalla suhtes kehtima nulltolerants ning õpilased peaksid saama piisavalt informatsiooni oma õiguste kohta.

Uuringust selgus veel, et õpilaste, kes langevad koolivägivalla ohvriks, sidemed oma perekonnaga on nõrgemad kui nende laste omad, kes ei ole ohvriks langenud. Samuti on ohvri pere majanduslikud võimalused väiksemad. Need on põhjused, mida kool likvideerida ei saa, kuid kool saab tegeleda tagajärjega- kiusamisega. Lahenduseks oleks õpilaskeskne kool, kus õpilaste ja õpetajate vahel oleksid sõbralikud suhted, valitseks pingevaba õhkkond ning austus üksteise vastu. Liiga paljud õpilased aga tunnevad, et õpetaja ei innusta neid piisavalt.

Koolijuhtidel ja hariduspoliitika kujundajatel tuleb mõista, et probleemid ei peitu lastes ega isegi mitte nende vanemates ja koduses kasvatuses, vaid hoopis tingimustes, mis last koolis vastu võtavad.⁵⁰

Ka USA Alaealiste Kuritegevuse Preventsiooni Ameti ulatuslikult ülevaatest selgub, et parimad tulemused olid neil alaealiste mõjutusvahendite abinõudel, mille eesmärk oli muuta koolielu korraldust. Selleks tehtud kulutused olid mõõdukad ja programmide mõju pikaajaline.⁵¹

⁴⁹ G. Colvin, T. Tobin, K. Beard, S. Hagan, J. Sprague. The school bully: Assessing the Problem, Developing Interventions, and Future Research Directions. USA, 1998, lk 293. Arvutivõrgus. Kättesaadav: <http://link.springer.com/article/10.1023%2FA%3A1022819213727>

⁵⁰ J. Strömpl, M. Selg, K. Soo, B. Šahverdov-Žarkovski. Eesti teismeliste vägivaldatõlgendused. Uuringuraport. Tallinn 2006, lk 97. Arvutivõrgus. Kättesaadav: http://www.sm.ee/fileadmin/meedia/Dokumendid/Sotsiaalvaldkond/kogumik/nr_203_2007_20Teismeliste_2_0v_C3_A4givald_1.pdf

⁵¹ J. Graham, T. Bennett. Kriminaalpreventsioon Euroopas ja Põhja-Ameerikas. Kriminaalpreventsiooni Nõukogu, 1998, lk 45

KOKKUVÕTE

Käesoleva bakalaureusetöö eesmärk oli eeskätt uurida kuidas koolivägivalla ohvriks langemine mõjutab alaealise käitumist. Autor püüdis välja selgitada, kas koolivägivalla all kannatavate laste hulgas esineb rohkem hälbivat käitumist (uimastite ja alkoholi tarvitamine, kambakaklused jne) kui nende hulgas, kes selle all ei kannata. Samuti vaatles autor, kas koolivägivalla all kannatavad lapsed panevad sagedamini toime õigusrikkumisi (varastamine, relva kandmine jne).

Vastavalt erinevatele, töös käistlust leidvatele, uuringutele leidis kinnitust hüpotees, et alaealised, keda on koolis kiusatud, panevad rohkem toime õigusrikkumisi kui need lapsed, keda koolis kiusatud ei ole. Kuid hüpotees, et koolivägivalla ohvrite hulgas esineb rohkem hälbivat käitumist, kinnitust ei leidnud.

Vaatluse alla tulid ka ohvri sõprade õigusrikkumised. Selgus, et ka ohvri sõprade hulgas esineb palju õigusvastast käitumist.

Kui võrrelda Eestit teiste Euroopa riikidega, siis on Eestis koolivägivald väga suur probleem. Võrreldes teiste Euroopa riikidega on Eesti koolivägivalla tasemelt esimeste seas.

Kiusamist esineb rohkem just nooremate õpilaste hulgas, mistõttu peab ka autor oluliseks, et selle ennetamisega alustataks juba võimalikult noorte õpilaste hulgas.

Paljud koolivägivalla juhtumid jäävad aga tähelepanuta, kuna Eesti õpilaste hulgas esineb vägivalla juhtumitest teatamist väga vähe. Ohvrid kardavad survevahendeid või asjaolu, et neid ei usuta või ei võeta piisavalt tõsiselt. Seega on kiusamine varjatud iseloomuga, mis aga teeb probleemi lahendamise keeruliseks.⁵²

Lisaks näitavad uuringud, et ohvrite enesekontrolli tase on madalam kui mitteohvrite oma. Ka nende tervis on kehvem võrreldes eakaaslastega ning neil esineb rohkem tõsiseid haigusi.

Ühtlasi naudivad nad vähem kooliskäimist, mis aga toob kaasa ohvri sidemete nõrgenemise kooliga. Sidemed kooliga on aga olulise tähtsusega, sest see on üheks heade õpitulemuste eelduseks. Ebaedu koolis võib aga olla sissejuhatuseks kriminaalsele karjäärile.

⁵² K. Kõiv. Antisotsiaalse käitumisega õpilased. Tartu, 2003, lk 20

Sellest tulenevalt on väga oluline koht koolivägivalla ennetamisel. Ennetustööga tuleks algust teha juba võimalikult vara ning sellesse protsessi tuleks kaasata kõik asjasse puutuvad inimesed- õpilased, õpetajad, lapsevanemad jne. Ennetustöö tuleks ette võtta võimalikult laiahaardeliselt ning enne programmi või strateegia valimist peaks olema kindel, et seda toetavad teaduslikud uuringud.

Autor leiab, et õpilased ei ole koolivägivalla osas piisavalt informeeritud ning ei taju probleemi sügavust. Selleks, et õpilaste ning ka õpetajate teadlikkust tõsta ning probleemi ulatust kindlaks teha, tuleks lisaks vaatlustele läbi viia kirjalikke uuringuid ning korraldada infotunde, kus asjasse puutuvad isikud saaksid vajalikku infot ning abistavat materjali ehk moodustama peaks töögrupe ning läbi viima praktilisi harjutusi.

Samuti leiab autor, et muuta tuleks kogu kooli keskkonda, luua usalduslikke suhteid, arendada suhtlemisoskust ning konfliktsituatsioonides toimetuleku oskust. Viimane tuleb õpilastele kasuks ka edaspidises elus.

Peale ennetustöö läbiviimist tuleks analüüsida selle tulemuslikkust, kuidas üks või teine strateegia on ennast õigustanud.

Samas puudub koolivägivalla ennetamise jaoks kompaktne ning ühtne andmebaas, kuhu kõik vägivalla ennetamisega seonduv oleks kokku pandud ning kättesaadav. Sellest tulenevalt teeb autor ettepaneku selline võimalus luua.

Paljude tegurite, mis last panevad vägivaldselt käituma, kontrollimine ja muutmine ei ole kooli võimuses, kuid muuta saab koolikeskkonda, muutes selle lapse jaoks meeldivaks, sõbralikuks ning igakülgseks õppimist toetavaks.

SUMMARY

School Violence and Prevention

The goal of this research was to find parallels between school violence and juvenile delinquency. The author was concentrating to victims of school violence and how it influences their behavior. Different methods of prevention were also observed.

The research shows that school violence in Estonia is a serious issue. Compared to other European countries it is exponential. Although school violence is very high, students do not go to officials such as the police. Reporting is very underestimated. The problem might be low knowledge of rights or school's attitude towards to bullying.

This research shows that becoming a victim of bullying has an negative impulse to juvenile behaviour. The studies show that it was more likely unlawful conduct then deviant behavior. Common thing was shoplifting.

Also it came clear that they have more health issues and low intensity of self control. Also, their families are more likely to suffer from financial problems. Criminologists Travis Hirsch and Michael Gottfredson who originally discovered the theory of self control, noticed that low self esteem is connected to impulsive and criminal behavior. When victims were compared with non victims then the victims have more likely negative attitude towards school. It will likely weaken the ties with school and researches show that it leads to further offenses.

Because school violence is big problem the author finds that it is necessary to find more effective way to prevent the consequences of it.

In this research the author also observed different precautions and applications. There is currently no system and information database to hold information about prevention in Estonia, therefore the author is suggesting to make further steps in that way.

The author also finds that the preventive orientation projects so far is too short-term and do not have the desired effect. In addition to briefings and handing out informative leaflets, a change is needed in the overall school environment and relationships between pupils and teachers to make it more benevolent than it is now.

KASUTATUD KIRJANDUS

1. Aasvee, K., Streimann, K., Karelson, K., Oja, L., Trummal, A. Eesti kooliõpilaste tervisekäitumine. 2005/2006 õppeaasta uuringu raport. Tallinn 2009
2. Auväärt, L. Lapsed ja puuetega inimesed õigusmenetluses. Tartu Ülikooli Kirjastus, 2001
3. Colvin, G., Tobin, T., Beard, K., Hagan, S., Sprague, J. The School Bully: Assessing the Problem, Developing Interventions, and Future Research Directions. Arvutivõrgus. Kättesaadav: <http://link.springer.com/article/10.1023%2FA%3A1022819213727>
4. Graham, J., Bennett, T. Kriminaalpreventsioon Euroopas ja Põhja-Ameerikas. Kriminaalpreventsiooni Nõukogu, Tallinn, 1998
5. Juvonen, J., Graham, S., Schuster, M.A. Bullying Among Young Adolescents: The Strong, the Weak, and the Troubled. Arvutivõrgus. Kättesaadav: <http://pediatrics.aappublications.org/content/112/6/1231.abstract>
6. Kaugia, S. Õigus, psühholoogia, sotsioloogia. Tartu Ülikooli Kirjastus, 2003
7. Kõiv, K. Antisotsiaalse käitumisega õpilased. Tartu, 2003
8. Markina, A., Šahverdov-Žarkovski, B. Uuring Eesti alaealiste hälbiv käitumine. Tallinn, 2007
9. Saar, J. Õigusvastane käitumine alaealisena ja kriminaalsed karjäärid. Eesti 1985-1999 longituuduuringu andmetel. Tartu Ülikooli Kirjastus, 2003
10. Sharp, S., Smith, P. Võitlus koolikiusamisega. El Paradiso, 2004
11. Strömpl, J., Selg, M., Soo, K., Šahverdov-Žarkovski, B. Eesti teismeliste vägivaldatõlgendused. Uuringuraport. Sotsiaalministeeriumi toimetised, 3/2007
12. Sullivan, K., Cleary, M., Sullivan, G. Kiusamine koolis, mis see on ja kuidas sellega toime tulla. AS Atlex, 2004
13. Vägivalla vähendamise arengukava rakendusplaan aastateks 2013-2014. Arvutivõrgus. Kättesaadav: <http://www.kuriteoennetus.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=40606/Arengukava+rakendusplaan+aastateks+2013-2014.pdf>

KASUTATUD ÕIGUSAKTID

1. Eesti Vabariigi lastekaitse seadus. 08.06.1992.a. – RT 1992, 28, 370
2. Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus. 09.06.2010.a. – RT I 2010, 41, 240
3. Eesti Vabariigi põhiseadus. 28.06.1992.a. – RT 1992, 26, 349

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina _____
(*autori nimi*)

(sünnikuupäev: _____)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

_____,
(*lõputöö pealkiri*)

mille juhendaja on _____,
(*juhendaja nimi*)

1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus/Tallinnas/Narvas/Pärnus/Viljandis, _____ (*kuupäev*)